

הערכת תהליך בניית קוד אתי לגני ילדים: מחקר המשך

ד"ר טל שמר אלקיים וד"ר אניה גליקמן

יוני, 2022

תוכן עניינים

3.....	תקציר	
7.....	הקדמה	
9.....	שאלות המחקר	
10.....	שיטת המחקר	
10.....	משתתפות המחקר	
11.....	כלי המחקר	
11.....	ראיונות	
11.....	שאלון המחקר	
15.....	הליך המחקר	
16.....	ניתוח נתונים	
18.....	ממצאים	
18.....	תפיסת חשיבות נושא האתיקה בגני ילדים ותפיסת תרומתו	1
20.....	תחושת מסוגלות לעבודה עם סוגיות אתיות בגן הילדים	2
21.....	שילוב נושא האתיקה בעבודה בגן הילדים	3
25.....	תחושות הסטודנטיות לגבי ההתייחסות לנושא האתיקה במחלקה לגיל הרך	4
28.....	תחושות המשתתפות ביוזמת הקוד האתי לגבי ההשתתפות ביוזמה	5
33.....	סיכום ודיון	
39.....	נספח 1 : שאלון לגננות	
44.....	נספח 2 : שאלון לסטודנטיות המשתתפות ביוזמת הקוד האתי	
50.....	נספח 3 : שאלון לכלל הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך (שנתונים ב'-ג')	

תקציר

היוזמה לכתובת קוד אתי לגני ילדים פועלת במכללת סמינר הקיבוצים במחלקה לגיל הרך מאז יוני 2017. היוזמה זכתה לתמיכת המועצה להשכלה גבוהה ולהפעלתה חברו אנשי ונשות סגל אקדמי, סטודנטיות מהנתיבים השונים במחלקה לגיל הרך אשר בחרו להצטרף ליוזמה וגננות מרמת השרון.

היוזמה לוותה במשך השנתיים הראשונות להקמתה במחקר הערכה אשר התבצע במסגרת הרשות למחקר והערכה של מכללת סמינר הקיבוצים. כעת בתום חמש שנים, רשות המחקר חזרה שוב למחלקה ולשדה על מנת לבחון את היוזמה ותרומתה לסטודנטיות ולגננות.

המחקר הנוכחי ביקש לענות על חמש שאלות מרכזיות הנוגעות לתפיסת חשיבות נושא האתיקה בגני ילדים ותרומתו, תחושת מסוגלות לעבודה עם סוגיות אתיקה בגן, שילוב נושא האתיקה בעבודה בגני הילדים, תחושות הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך לגבי אופן שילוב נושא האתיקה בלימודיהן ותחושות המשתתפות לגבי פעילותן ביוזמת הקוד האתי.

במחקר, אשר שילב כלים איכותניים וכמותיים, השתתפו שלוש קבוצות: 100 סטודנטיות/ים משנתונים ב'ג' במחלקה לגיל הרך, 16 סטודנטיות אשר פעילות השנה או היו פעילות בשנה שעברה ביוזמת הקוד האתי ו-14 גננות מרמת השרון המשתתפות ביוזמה.

להלן סיכום עיקרי הממצאים.

תפיסת חשיבות נושא האתיקה בגני ילדים ותפיסת תרומתו

מהממצאים עלה כי כל קבוצות המחקר מייחסות חשיבות רבה לנושא האתיקה בגן הילדים. הגננות, הסטודנטיות השותפות ליוזמה וכלל הסטודנטיות הלומדות חינוך לגיל הרך מחזיקות כולן בתפיסה כי הטמעה של נושא זה עשויה לתרום להיבטים שונים של עבודה בגן הילדים. יחד עם זאת השותפות ליוזמה, קרי, הגננות והסטודנטיות הפעילות, מייחסות חשיבות רבה יותר לפינוי מקום משמעותי לאתיקה בעבודת הגננת. ממצא זה אינו מפתיע לאור הידע והניסיון שצברו שתי קבוצות אלו בנושא במהלך השתתפותן ביוזמה.

תחושת מסוגלות לעבודה עם סוגיות אתיות בגן

הגננות והסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי מחזיקות בתחושת מסוגלות גבוהה לשמור על כבוד הילד, טובתו וזכויותיו, לעבוד ברגישות תוך כדי התייחסות לתרבויות שונות ולשמור על

תקשורת מיטבית הן עם צוות הגן, הן עם ההורים והן עם הקהילה לצורך רווחתם של הילדים. כלומר, תחושת המסוגלות שלהן לעבודה אתית בגן גבוהה בכל ההיבטים הקשורים לעקרונות הליבה של הקוד האתי לגנות.

שילוב נושא האתיקה בעבודה בגן הילדים

הגנות המשתתפות ביוזמת הקוד האתי העידו כי בעקבות ההשתתפות ביוזמה הן משלבות את נושא האתיקה בגן במידה בינונית. כאשר נכנסים בעובי הקורה ובוחנים באילו היבטים ספציפיים משלבות הגנות את הנושא ניתן לראות כי שילוב זה בא לידי ביטוי בעיקר בשיח שלהן על סוגיות אתיות עם הסייעות ובהטמעה של שפה אתית משותפת בגן. מדבריהן עלה תיאור של תהליך שיתופי שהצוותים בגנים עוברים בהטמעת השפה הכוללת הרתמות לנושא ופיתוח רגישות להיבטים אתיים שונים. באשר לשימוש בשני אביזרים אשר פותחו על ידי הסטודנטיות במסגרת יוזמת הקוד האתי (משחק קלפים בנושא ושתי בובות השלכתיות), בעוד שמהשאלון עלה שימוש בינוני עד בינוני נמוך באביזרים אלו, בראיונות עלה פירוט על שימוש רב ומשמעותי בהם. פער זה ניתן להסבר על ידי סטיות התקן הגבוהות אשר מצביעות על הטרוגניות בשימוש הגנות באביזרים. מדברי הגנות בראיונות ניכר כי השימוש באביזרים מעמיק את השיח הרגשי והאתי בין לבין הילדים ובין הילדים לבין עצמם ומקדם תקשורת מיטיבה המשלבת התייחסות להיבטים שונים העומדים בבסיס הקוד האתי.

מהממצאים עלה כי המידה בה הגנות משלבות את נושא האתיקה בגן מוסברת על ידי תפיסתן את הנושא כחשוב ויתרה מכך על ידי תפיסתן את הטמעת האתיקה בגן כתורמת לשגרת עבודתן.

למידה על אתיקה במחלקה לגיל הרך- תחושות הסטודנטיות לגבי ההתייחסות לנושא במהלך

הלימודים

הסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי מרגישות שנחשפו לידע חדש בנושא האתיקה, להיכרות עם הקוד האתי ולכלים יישומיים לעבודה אתית בגן, במידה רבה יותר בהשוואה לכלל הסטודנטיות במחלקה אשר לא היו שותפות ליוזמת הקוד האתי. סטודנטיות אלו מעריכות את השתתפותן ביוזמת הקוד האתי כחשובה ללמידה על אתיקה בגן הילדים ולהפיכתן לסוכנות שינוי של תהליכים חברתיים בשדה במידה רבה מאד ומעידות כי הידע והכלים שרכשו בקורס הקוד האתי הגבירו את המודעות שלהן לנושא ופיתחו בהן יכולת ההתבוננות מורכבת על סוגיות אתיות. בעקבות כל אלו הן ממליצות על קיום קורס חובה בנושא הקוד האתי עבור כלל הסטודנטיות במחלקה; קורס אשר לתפיסתן עשוי לחזק, בקרב כל הלומדות בהכשרת הגנות, יכולות של זיהוי דילמות אתיות

והתמודדות מורכבת איתן. זאת ועוד, בעוד שהסטודנטיות שהשתתפו ביוזמה, אשר כבר העמיקו את הידע בנושא לא מרגישות צורך להמשיך בלמידתו עבור עצמן, אך בהחלט, מצביעות, כאמור, על צורך זה בקרב כלל הלומדות במחלקה; הסטודנטיות שלא השתתפו ביוזמה ולא חיזקו את אותה המודעות לנושא לא מרגישות בצורך זה ותפיסתן את הצורך בקורס חובה בנושא בתכנית הלימודים נמוכה יותר.

תחושות לגבי ההשתתפות ביוזמת הקוד האתי- גננות וסטודנטיות

הגננות אשר השתתפו ביוזמת הקוד האתי הביעו בראיונות שביעות רצון גבוהה מאד מיוזמת הקוד האתי ומשיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך בסמינר הקיבוצים. הן תופסות את היוזמה כחשובה במיוחד להפיכתן לסוכנות שינוי של תהליכים חברתיים בשדה החינוך וכחשובה עבורן ללמידה על אתיקה בעבודה בגן הילדים. מהממצאים ניכרת תחושת התרומה הגבוהה שלהן מההשתתפות ביוזמה לקבלת כלים לעבודה אתית בגן. הן מרגישות כי ההדרכה וההכוונה שקיבלו היו יישומיות ועשירות ברעיונות ובכלי עבודה ועל כן תרמו להבניה ברורה של שגרת החיים האתית בגן. העובדה כי תהליך העבודה היה שיתופי הותירה בהן את התחושה כי הן לקחו חלק משמעותי בהטמעת הקוד האתי בגנים שלהן והשפיעו על הדרך בה הדברים נעשו. במחשבה עתידית הן היו רוצות כי שיתוף הפעולה עם סמינר הקיבוצים יוביל להרחבת הלמידה הפרקטית על אפשרויות יישום נושא האתיקה בשגרת חיי הגן, ובעיקר להדרכה וסיוע לגבי דרכים להטמעת השיח האתי גם בקרב ההורים.

הן הגננות והן הסטודנטיות חשות כי יוזמת הקוד האתי חשובה מאד לשותפות אקדמיה- שדה ובאופן ספציפי יותר ליצירת מרחב של עבודה משותפת של סטודנטיות לגיל הרך עם גננות. באשר לסטודנטיות, לצד הערכתן את חשיבות השותפות הן ציינו כי היה מאתגר עבורן להעביר הכוונה והדרכה לגננות- הן הרגישו כי היה מורכב עבורן, כחסרות ניסיון בעבודה, להנחות/ ללמד גננות בעלות ותק וניסיון.

מתוך הממצאים עולות ההמלצות הבאות:

1. בניית קורס חובה ייעודי על אתיקה בגני ילדים לכלל הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך בכל הנתבים. קורס אשר יתמקד בלמידה על מהי אתיקה בגני ילדים, על הקוד האתי ומרכיביו ועל דילמות אתיות שהסטודנטיות פוגשות בימי ההתנסות ובתוך כך זיהוי של הדילמות והתמודדות איתן. מומלץ כי קורס זה יינתן בשנת הלימודים הראשונה.

2. המשך קיומו של קורס בחירה בנושא הקוד האתי בתכנית הלימודים, אשר יהיה מיועד לסטודנטיות אשר רוצות להרחיב ולהעמיק את הידע שלהן בנושא בעקבות מה שילמדו בקורס החובה; קורס אשר יהיה בעל דגש יישומי ויתמקד ברכישת כלים לעבודה אתית בגן הילדים, בבניית תוצרים עבור הגן ובהטמעת כלים ותוצרים אלו בעשייה בגן. במידה וימשך שיתוף הפעולה בין הסטודנטיות לגננות ברמת השרון מומלץ לחשוב על דרכים להגברת תחושת הביטחון של הסטודנטיות לעבודה עם הגננות.

3. המשך ליווי הגננות בתהליך הטמעת הקוד האתי בגנים הדומה לתהליך הקיים עם דגש על שני ההיבטים הבאים:

א. דגש על מתן כלים פרקטיים נוספים תוך התייחסות רחבה לאפשרויות הטמעת הקוד האתי בשגרת חיי הגן. כחלק מליווי זה ולאור ההטרוגניות בין הגננות בשילוב האביזרים בגן, מומלץ לסייע להן בחשיבה על מגוון האפשרויות של שימוש באמצעים המוחשיים השונים (הבובות, משחק הקופסא ואמצעים נוספים אשר חלקם נבנים בימים אלו) בשגרת היומיום בגן.

ב. הדרכה וליווי בהטמעת הקוד האתי בקרב ההורים- סיוע לגננות בדרכים להנגשת הנושא להורים ולהתמודדות מולם בסיטואציות המערבות סוגיות אתיות.

הקדמה

היוזמה לכתיבת קוד אתי לגני ילדים פועלת במכללת סמינר הקיבוצים במחלקה לגיל הרך מאז יוני 2017. הרעיון ליוזמה התגבש בקרב ראשת המחלקה לגיל הרך ד"ר נירה וואלה, גב' רבקה גורטלר מרכזת היוזמה וד"ר אדם הישראלי, ראש התכנית למעורבות חברתית במכללה דאז, כתגובה לסוגיות הקשורות לאי שיוויון ואתיקה בעבודה עם ילדים, אשר עלו במקביל באקדמיה ובשדה. סוגיות אלו עוררו את הרצון לכתוב מסמך מגובש אשר יהווה עמוד שדרה ומראה דרך לעבודה בגני ילדים. היוזמה זכתה לתמיכת המועצה להשכלה גבוהה ולהפעלתה חברו אנשי ונשות סגל אקדמי, סטודנטיות מהנתיבים השונים במחלקה לגיל הרך אשר בחרו להצטרף ליוזמה וגננות מרמת השרון. הסטודנטיות השותפות ליוזמה, סטודנטיות משנתונים ב' ו-ג' במחלקה, השתתפו בקורס בנושא מבחירתן. במסגרת קורס זה הן למדו על אתיקה בגני ילדים ועל קוד אתי לעומק והיו פעילות בכתיבת הקוד האתי, בפיתוח משחקים ואביזרים בנושא עבור גני ילדים ובהטמעתו בגנים, דרך חלוקה לצוותי עבודה שונים. הגננות השותפות ליוזמה מלוות על ידי המחלקה לגיל הרך בתהליך של הטמעת הקוד האתי בגנים בהם הן עובדות דרך השתלמויות, סדנאות ומפגשים בהרכבים שונים, עם הסטודנטיות הפעילות ביוזמה ועם אנשי הצוות מהמכללה ששותפים לה. כחלק משילוב הקוד האתי ברוח המחלקה, כלל הסטודנטיות משנתון ב' נחשפו לידע על אתיקה בגני ילדים בשני שיעורים באחד הקורסים בתכנית הלימודים. בנוסף, הן נחשפו לקוד האתי במסגרת שיעורי ההדרכה הפדגוגית גם דרך מפגשים עם הסטודנטיות הפעילות ביוזמה.

הקוד האתי, שהתגבש במהלך שנים אלו במסגרת היוזמה, נוסח מתוך מחויבות עמוקה כלפי ילדי הגנים וצוות הגן. בתהליך כתיבת הקוד נוסחו עד כה שתי גרסאות- הגרסה הראשונה נכתבה בהשראת הקוד האתי של ארגון "הגיל הרך אוסטרליה" והגרסה השנייה נכתבה בסיוע המרכז לאתיקה בירושלים.

בבסיס הקוד האתי שנוסח עומדים ששה עקרונות ליבה והתייחסות נפרדת לכל אחת מהאוכלוסיות המרכיבות את סביבת הגן¹. ששת עקרונות הליבה, כפי שהם באים לידי ביטוי, במסמך שהתגבש במחלקה, הם:

¹ מתוך מסמך המחלקה לגיל הרך המופיע באתר מכללת סמינר הקיבוצים-
<https://www.smkb.ac.il/media/dm3hibk4/kindergarden-code-ethics-he.pdf>

1. טובת הילד- השיקול הראשון במעשה החינוכי בגן יהיה טובתו של הילד, כפי שהיא באה לידי ביטוי באמנה לזכויות הילד בישראל.
2. כבוד האדם- התייחסות מכבדת לכל אדם הבא בשערי הגן ויצירת סביבה שיוויונית ומכילה.
3. ריבוי תרבויות- הפעילות בגן תשקף העשרה הדדית מהתרבויות השונות של הנכנסים בשערו.
4. יושרה ומקצועיות- צוות הגן יפעל ביושרה ובמקצועיות על פי הכשרתו וניסיונו.
5. אחריות משותפת- להתפתחות של הילדים בגן ולרווחתם הנובעת מעבודה של הצוות בשיתוף פעולה.
6. שקיפות ותקשורת מרבית- הגן הנו אחד ממעגלי החיים של הילד ועליו לקיים יחסי גומלין שיש בהם שקיפות ותקשורת מיטיבה עם מעגלים אלו.

מתוך ששת עקרונות אלו נגזרו הנחיות להתייחסות למעגלים השונים המרכיבים את הגן וסביבתו. ראשית, **הילדים** עצמם אשר העבודה איתם צריכה להתקיים תוך הקפדה על שוויון זכויות מלא (ללא הבדל דת, תרבות, מין או צרכים מיוחדים) ועל יצירת סביבה בטוחה פיזית ונפשית אשר בבסיסה הקשבה, אמפתיה ופתיחות. יש לשאוף כי לא ייווצר מצב בו יהיו בגן ילדים דחויים חברתית או מופלים ולספק לכל הילדים תכניות לימודים מעשירות ומשמעותיות וחוויות מאתגרות. שנית, באשר ל**צוות הגן** האמון על כל זאת, גם ההתייחסות אליו צריכה להיות מכבדת ומקבלת באמצעות שיח משתף ותיאום ציפיות וגם עבורו יש ליצור סביבה נעימה המבוססת על מערכות יחסים תקינות המכירות במשמעותו של כל חבר צוות, במקצועיותו ובניסיונו ומעודדות הווית גן המקבלת את כלל תרבויות חברי הצוות. המעגל הראשון המקיף את הגן הנם **ההורים** ויש לשאוף לבנות איתם קשר המבוסס על יחסי אמון, פתיחות וכבוד הדדי, מתוך ההכרה כי המטרה של הצוות וההורים הנה משותפת (קרי, טובת הילדים). יחסים אלו יכללו שיתוף פעולה, שקיפות והכרה בייחודיותה של כל משפחה. לבסוף, יש לשאוף להרחיב את המעגל אל עבר **הקהילה הסובבת את הגן**, לפעול למענה, להתייחס אליה כחלק בלתי נפרד מהגן ולהפוך את הגן למוקד חינוכי ותרבותי עבורה. זאת באמצעות עידוד היכרות עם גורמים שונים בקהילה וחבירה אליהם. בכל רמות התקשורת עם המעגלים השונים יש לכבד את זכויות הפרטיות והשמירה על הסודיות (המחלקה לגיל הרך בסמינר הקיבוצים, 2022)

העקרונות שפורטו לעיל הנם רחבים ועל כן ההמלצה היא כי כל גן המקבל אותם יתאימם להווייתו הייחודית. כיום, הקוד האתי, שנכתב במחלקה לגיל הרך במכללה במסגרת היוזמה, מיושם בגנים שונים במערכת החינוך של רמת השרון.

יוזמת הקוד האתי לוותה במשך השנתיים הראשונות להקמתה במחקר הערכה אשר התבצע במסגרת הרשות למחקר והערכה של המכללה. כעת בתום חמש שנים, רשות המחקר חזרה שוב למחלקה ולשדה על מנת לבחון את היוזמה ותרומתה לסטודנטיות ולגננות ברמת השרון.

שאלות המחקר

המחקר הנוכחי ביקש לענות השאלות הבאות:

1. תפיסת חשיבות נושא האתיקה בגני ילדים ותפיסת תרומתו:
 - 1.1 מהי מידת החשיבות שמייחסות הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך והגננות ברמת השרון לשילוב נושא האתיקה בעבודה בגן?
 - 1.2 כיצד תופסות הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך והגננות ברמת השרון את התרומה של הטמעת נושא האתיקה בגני ילדים?
2. תחושת מסוגלות לשילוב נושא האתיקה בגן הילדים:

מהי תחושת המסוגלות של הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך אשר היו פעילות ביוזמת הקוד האתי ושלו הגננות ברמת השרון, לפעול בנושא של אתיקה בגן הילדים?
3. שילוב נושא האתיקה בעבודה בגן הילדים:
 - 3.1 באיזו מידה וכיצד משלבות הגננות ברמת השרון את נושא האתיקה בעבודתן בגן הילדים?
 - 3.2 האם תפיסות הגננות לגבי חשיבות הטמעת נושא האתיקה בגן ותרומתו ותחושת המסוגלות שלהן לפעול בנושא אתיקה בגן תורמות לשילוב הנושא בעבודתן?
4. תחושות הסטודנטיות לגבי ההתייחסות לנושא האתיקה במחלקה לגיל הרך:

מהן תפיסות הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך לגבי אופן שילוב נושא האתיקה בלימודיהן?
5. תחושת המשתתפות ביוזמת הקוד האתי לגבי ההשתתפות ביוזמה:
 - 5.1 מהי תפיסת החשיבות של הסטודנטיות שהשתתפו ביוזמת הקוד האתי ושלו הגננות את ההיבטים השונים של פעילותן ביוזמה?
 - 5.2 מהי שביעות הרצון של הגננות הפעילות ביוזמת הקוד האתי משיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך מסמינר הקיבוצים?

שיטת המחקר

משתתפות המחקר

במחקר השתתפו שלוש קבוצות של משיבות:

1. 100 סטודנטיות וסטודנטים מהמחלקה לגיל הרך, בשנים ב' (50%) וג' (50%), מחציתן מהמסלול הדיאלוגי ומחציתן מהמסלול לחינוך מיוחד. הפנייה לשנתונים אלו ולא לשנתון א' הייתה, כאמור, מכיוון שהסטודנטים/יות ערים יותר בשלב זה של לימודיהם לרוח המחלקה ולפעילויות המתבצעות בה דרך שיעורים באחד הקורסים בשנה ב', חשיפה לנושא במסגרת ההדרכה הפדגוגית ומפגשים/ אירועים שונים שהתקיימו במחלקה.
2. 16 סטודנטיות אשר השתתפו השנה ו/או בשנה שעברה ביוזמת הקוד האתי- כלומר, סטודנטיות אשר השתתפו בקורס מבחירתן בנושא (בשנת תשפ"א כקורס בחירה ובשנת תשפ"ב כקורס במסגרת המעורבות החברתית בלימודיהן או לצורך קבלת מלגה), במסגרתו למדו על הנושא לעומק והיו פעילות בכתיבת הקוד האתי והטמעתו בגנים. מתוך המשיבות מעל למחצית הסטודנטיות ($N=10$) סיימו את לימודיהן במכללה ועבור שאר הסטודנטיות זוהי השנה השלישית ללימודיהן. מרבית הסטודנטיות המשיבות אשר משתתפות ביוזמה ($N=10$) הינן מהמסלול היצירתי, שליש ($N=5$) מהמסלול לחינוך מיוחד וסטודנטית אחת מהמסלול הדיאלוגי, כאשר מחצית מהמשיבות ($N=8$) אינן פעילות יותר ביוזמת הקוד האתי. עבור חמש מהמשיבות - זוהי השנה הראשונה לפעילותן ביוזמה ועבור שאר המשיבות ($N=3$) זוהי השנה השנייה לפעילותן.
3. 14 גנות מרמת השרון אשר משתתפות ביוזמה, ובגנים שלהן מתבצע תהליך הטמעה של הקוד האתי. מתוך המשיבות, כ-35% ($N=5$) הינן גנות בגנים הכוללים ילדים בגילאי טרום-טרום חובה ומעלה, 43% ($N=6$) הינן גנות בגנים המשלבים ילדים בגילאי טרום חובה ומעלה והשאר גנות בגני חובה. ממוצע שנות וותק של הגנות הינו 14.5 שנים (ס"ת 8.4) והוא נע בין שנתיים ל-38 שנים.

סך הכל המדגם כלל 130 משיבות ומשיבים.

כלי המחקר

המחקר שילב כלים איכותניים וכמותיים וכלי המחקר כללו ראיונות ושאלונים. להלן יתוארו הכלים בהם נעשה שימוש.

ראיונות

טרם העברת השאלונים התבצעו שני ראיונות קבוצתיים:

1. ראיון קבוצתי עם שלוש סטודנטיות פעילות ביוזמת הקוד האתי- ראיון לא מובנה אשר עסק בפעילות של הסטודנטיות במסגרת היוזמה בשנת הלימודים הקודמת (תשפ"א) ובתהליך שעברו הן מבחינת הלמידה והעבודה במכללה ומול הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך והן מבחינת העבודה עם הגננות בשדה. המראיינות נשאלו על פעולות ספציפיות שננקטו בהשתתפות ביוזמה, על תחושות שעלו בהן במהלך ההשתתפות בה ועל הדרך בה חוו את התהליך.
2. ראיון קבוצתי עם חמש גננות מרמת השרון אשר הגנים שלהן משתתפים ביוזמת הקוד האתי- ראיון לא מובנה אשר עסק בחוויית תהליך הטמעת הקוד האתי בגנים: הפעולות בהן נקטו בגן, התחושות שלהן בתהליך, העבודה על הנושא עם צוות הגן, עם הילדים ועם ההורים והשיתופיות עם סמינר הקיבוצים.

שאלון המחקר

המחקר כלל שאלון אשר הופנה לכל אחת משלוש קבוצות המחקר והתייחס לחמש סוגיות מרכזיות: תפיסת חשיבות נושא האתיקה ותרומת הטמעתו, תחושת מסוגלות לשילוב נושא האתיקה בעבודה בגן, שילוב עבודה בנושא אתיקה בגני הילדים, תחושות לגבי ההתייחסות לנושא האתיקה במחלקה לגיל הרך ותחושות לגבי ההשתתפות ביוזמת הקוד האתי. השאלון נבנה על ידי כותבות המחקר בהסתמך על השאלונים שהועברו במחקר שהתבצע בשנה הראשונה לפעילותה של יוזמת הקוד האתי (גליקמן ושמר אלקיים, 2019) ועל הראיונות שהתבצעו עם שתי קבוצות המיקוד ותוארו לעיל. לשאלון היו שלוש גרסאות- האחת ללגננות הבוקר מרמת השרון המשתתפות ביוזמת הקוד האתי (ראה נספח 1), השנייה לסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי בשנת הלימודים הנוכחית (תשפ"ב) ובשנת הלימודים הקודמת (תשפ"א) (ראו נספח 2) והשלישית לכלל סטודנטיות המחלקה לגיל הרך משנתונים ב' ו-ג' (ראה נספח 3). בשאלונים היו שאלות זהות לצד שאלות המותאמות לקבוצות השונות. להלן יפורטו חלקי השאלון:

1. תפיסת חשיבות נושא האתיקה ותרומת הטמעתו

1.1 תפיסת חשיבות שילוב נושא האתיקה בעבודה בגן- שאלה אחת "באיזו מידה לדעתך חשוב שנושא האתיקה יקבל מקום משמעותי בעבודת הגננת בגן הילדים (יחסית לנושאים אחרים)?" אשר התשובה עליה היא על סולם בן 5 דרגות (1= במידה מעטה מאד, 5= במידה רבה מאד). שאלה זו הופנתה לכל קבוצות המחקר.

1.2 תפיסת תרומת השילוב והטמעה של אתיקה בגן – עשרים היגדים המתארים היבטים אפשריים שונים של תרומה של הטמעת אתיקה בגן הילדים. שאלון זה הופנה לכל קבוצות המחקר. בהתבסס על ניתוח גורמים היגדים אלו חולקו לארבעה משתנים:

א. תרומה לשגרת העבודה בגן- שישה היגדים (1,2,3,4,14,16). לדוגמא: "פיתוח נורמות עבודה

של צוות הגן", "שיפור האקלים החברתי בגן". מהימנות גורם זה $\alpha=.89$

ב. תרומה לטיפול מיומנויות SEL (מיומנויות רגשיות חברתיות)-חמישה היגדים

(15,17,18,19,20). לדוגמא: "תרומה לשיפור המודעות החברתית של הילדים בגן, "תרומה

לשיפור התקשורת הבינאישית של הילדים בגן". מהימנות גורם זה $\alpha=.92$

ג. תרומה לביטחון מקצועי של הגננת בעבודה עם הורים- ששה היגדים (8,9,10,11,12,13).

לדוגמא: "יכולת העמידה של הגננת מול לחץ של הורים", "אמונם של ההורים כלפי הגננת".

מהימנות גורם זה $\alpha=.91$

ד. תרומה לסטטוס של המקצוע בעיני הציבור- שלושה היגדים (5,6,7). לדוגמא: "הערכה

למקצוע ההוראה בגן מן הציבור", "כבוד כללי הגננות מהציבור". מהימנות גורם זה $\alpha=.89$

2. תחושת מסוגלות לשילוב נושא האתיקה בגן הילדים

שבעה עשר היגדים אשר נוסחו תוך הסתמכות על ערכים ועקרונות הליבה של הקוד האתי (כפי שפורטו בפרק ההקדמה). ההיגדים מתייחסים לתחושת היכולת של הגננת לפעול על פי ארבעת העקרונות הבאים:

א. כבוד האדם וטובתו- ששה היגדים המתייחסים לתחושת היכולת לשמור על כבוד הילד,

טובתו וזכויותיו. לדוגמא: "לשמור על זכויות הילדים בגן", "לקבל החלטות על פי שיקולי

טובת הילד". מהימנות גורם זה $\alpha=.80$

- ב. ריבוי תרבויות- שני היגדים המתייחסים לתחושת היכולת לעבוד ברגישות תוך כדי התייחסות לתרבויות שונות. לדוגמא: "להתייחס לרב תרבותיות של ילדי הגן".
- ג. מקצועיות- היגד המתייחס לתחושת היכולת להתחייב ללמידה מתמדת "להתחייב ללמידה מתמדת שלי כגננת".
- ד. אחריות משותפת תוך כדי שמירה על תקשורת מיטבית - היגדים המתייחסים לתחושת היכולת לקיים יחסי גומלין המערבים שיתוף פעולה בין כל באי הגן תוך כדי שמירה על תקשורת מיטבית לצורך רווחתם של הילדים בשלושה היבטים:
- ד.1 יחסי גומלין עם עם צוות הגן- שלושה היגדים. לדוגמא: "ליצור שיח פתוח ומכבד בין אנשי הצוות בגן".
- ד.2 יחסי גומלין עם ההורים- שלושה היגדים. לדוגמא: "ליצור תקשורת מיטיבה עם הורי הגן".
- ד.3 יחסי גומלין עם הקהילה. שני היגדים. לדוגמא: "ליצור חיבור עם הקהילה המקומית על ארגוניה".

היגדים אלו הופנו לגננות ולסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי.

3. שילוב עבודה בנושא אתיקה בגן הילדים

הגננות נשאלו לגבי סוגיה זו באמצעות ששה היגדים המתארים אפשרויות שונות של שילוב אתיקה בגן הילדים. הן התבקשו לציין על סולם בן חמש דרגות (1=כלל לא, 5=במידה רבה מאד) באיזו מידה הן משלבות פעילויות אלו בעבודתן בגן. לדוגמא: "שימוש במרחב/ים בגן המיועדים לשיח על סוגיות אתיות", "שיח עם הסייעת על נושאים הקשורים לאתיקה/סוגיות אתיות". מהימנות סולם זה $\alpha = .73$. בסיומו של הסולם הופיעה שאלה פתוחה המציעה למשיבה לפרט באילו דרכים נוספות היא מטמיעה את נושא האתיקה בגן.

נעשה ניסיון לבחון גם את המידה בה הסטודנטיות המשתתפות ביוזמת הקוד האתי וכבר עובדות כגננות בגן, משלבות עבודה בנושא האתיקה בגנים בהן הן עובדות וזאת בעזרת שלוש שאלות נפרדות המבקשות לציין באיזו מידה (1=כלל לא, 5=במידה רבה מאד) הזדמן להן עד כה לשלב עבודה בנושא אתיקה בגן הילדים, לקיים עם צוות הגן שיח בנושאים של אתיקה ולעשות שימוש במשחקים הקשורים לאתיקה. עקב מיעוט המשיבות על שאלות אלו, דו"ח המחקר לא יכלול התייחסות לסוגיה זו.

4. תחושות הסטודנטיות לגבי ההתייחסות לנושא האתיקה במחלקה לגיל הרך

שבעה היגדים על סולם בן חמש דרגות (1=מאד לא מסכימה, 5=מסכימה במידה רבה מאד) המתארים היבטים שונים של התייחסות לנושא האתיקה במסגרת הלימודים במחלקה לגיל הרך ובוחנים את תפיסות הסטודנטיות לגביהם. הסולם כולל היגדים על חשיפת הלימודים במחלקה לידע על אתיקה בגני ילדים בכלל ולהיכרות עם הקוד האתי שגובש במחלקה בפרט, על רכישת כלים יישומיים בלימודים במחלקה לצורך עבודה בגן הילדים ועל רצון, בעקבות הלימודים, להקדיש לנושא האתיקה זמן בעת העבודה העתידית כגננת. כמו כן, הסולם כולל שני היגדים הבוחנים את מידת הרצון של הסטודנטיות להמשיך ולהרחיב את הידע שלהן על אתיקה בגן הילדים, במסגרת הלימודים במחלקה. לדוגמא: "אני חושבת שצריך להיות קורס חובה בנושא אתיקה במסגרת לימודים במחלקה לגיל הרך". היגדים אלו הופנו הן לכלל הסטודנטיות במחלקה והן לסטודנטיות אשר השתתפו ביוזמת הקוד האתי עם שינויים מותאמים. למשל, בעוד שלכלל הסטודנטיות נוסח ההיגד על חשיפה לידע חדש בהתייחס לשיעורים שלמדו במסגרת לימודיהן במחלקה באופן הבא: "השיעורים בנושא האתיקה בגני הילדים חשפו אותי לידע חדש", אותו ההיגד נוסח לסטודנטיות שהשתתפו ביוזמה בהתייחס לקורס של הקוד האתי: "הקורס בנושא האתיקה בגני הילדים חשף אותי לידע חדש".

5. תחושת המשתתפות ביוזמת הקוד האתי לגבי ההשתתפות ביוזמה

5.1 תפיסת חשיבותם של היבטים שונים ביוזמת הקוד האתי- שבעה/ תשעה היגדים שהופנו לגננות/לסטודנטיות שהשתתפו ביוזמה, המתייחסים להיבטים שונים ביוזמת הקוד האתי ומבקשים מהמשיבות לדרג את חשיבותם על סולם בן 5 דרגות (1=כלל לא חשוב, 5= חשוב במידה רבה מאד). לדוגמא: "עבודה משותפת של סטודנטיות/ים עם גננות", "סטודנטיות/ים/ גננות כסוכני שינוי בשדה של תהליכים חברתיים". שאלון זה הופנה, כאמור, לסטודנטיות המשתתפות ביוזמת הקוד האתי ולגננות עם שינויים קלים בדרך הניסוח בהתאם לאוכלוסייה.

5.2 שביעות רצון הגננות משיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך במכללת סמינר הקיבוצים - לגננות הוצגו שלוש שאלות בנושא זה. האחת- "באיזו מידה, באופן כללי, את שבעת רצון משיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך בסמינר הקיבוצים ביוזמת הקוד האתי ? "אשר התשובה עליה על סולם בן חמש דרגות (1=במידה מעטה מאד, 5=במידה רבה מאד); השנייה פתוחה המבקשת מהמשיבות לציין שלוש תובנות מרכזיות שעולות בהן בעקבות הפעילות שלהן ביוזמת הקוד האתי והשלישית

פתוחה המבקשת מהן לשתף אילו כלים נוספים הן היו רוצות לקבל משיתוף הפעולה עם סמינר הקיבוצים.

6. שאלות רקע

- 6.1 מסלול לימודים במכללה- הסטודנטיות מכל השנתונים נשאלו לגבי מסלול הלימודים שלהן במחלקה לגיל הרך (דיאלוגי/ חינוך מיוחד/ יצירתי).
- 6.2 שנת לימודים במכללה- השאלה הופנתה לכל קבוצות הסטודנטיות.
- 6.3 שנת הפעילות ביוזמה – שאלה זו הופנתה לסטודנטיות אשר משתתפות בתשפ"ב או השתתפו בתשפ"א ביוזמת הקוד אתי ("זוהי השנה הראשונה/ השניה/השלישית שלי כפעילה ביוזמת הקוד האתי" או "הייתי פעילה ביוזמת הקוד האתי וכעת אני כבר לא פעילה").
- 6.4 דרג הגן- הגננות נשאלו לגבי דרג הגן בו הן עובדות (טרום טרום חובה/ טרום חובה/ חובה).
- 6.5 וותק כגננת- הגננות נשאלו באופן פתוח על הוותק שלהן כגננות.

הליך המחקר

המחקר כלל שני ראיונות קבוצתיים ובעקבותיהם העברת שאלונים.

הליך ביצוע הראיונות:

1. בחודש ינואר 2022 בוצע ראיון קבוצתי בזום עם שלוש סטודנטיות אשר השתתפו ביוזמת הקוד האתי. הפנייה אליהן בבקשה להשתתף בראיון התבצעה במייל לאחר שהחוקרות קיבלו מצוות המחלקה במכללה המלצה על ארבע סטודנטיות מתאימות לראיון. מתוך סטודנטיות אלו, שלוש הביעו הסכמה להשתתפות בראיון הקבוצתי.
2. בחודש ינואר 2022 בוצע ראיון קבוצתי בזום עם חמש גננות. הפנייה אליהן בבקשה להשתתף בראיון התבצעה במייל לאחר קבלת רשימת הגננות המשתתפות ביוזמה מהגננת המובילה את היוזמה והמדריכה של הגננות ברמת השרון. החוקרות בחרו מתוך רשימה זו, באופן אקראי, שבע גננות אשר אליהן נשלח המייל עם בקשה להשתתף בראיונות. מתוך שבע גננות אלו, חמש, ניאותו להשתתף בראיון.

הראיונות הוקלטו ותומללו. בתחילתם, סופרה למשתתפות מהי מסגרת המחקר ומהן מטרותיו ונאמר להן כי ההשתתפות בראיון אינה חובה וכי הן יכולות לפרוש בכל שלב. כמו כן, צוין בפניהן כי הראיון מוקלט ויתומלל בעילום שם.

הליך העברת השאלונים :

1. השאלונים לגננות הועברו במייל בינואר 2022 (מיד אחרי הראיון הקבוצתי) עם תיאור קצר של מטרות המחקר וקישור לשאלון. השאלונים היו מקוונים. השאלונים נשלחו לגננות שלוש פעמים בהפרש של שבוע/שבועיים בכל פעם כאשר בין לבין, הגננת המובילה עודדה אותן להשיב במפגש פנים אל פנים שלה איתן.

2. השאלונים לסטודנטיות אשר השתתפו ביוזמה (בשנים תשפ"א ותשפ"ב) הועברו בתחילת מרץ 2022 במייל עם תיאור קצר של מטרות המחקר וקישור לשאלון. השאלונים היו מקוונים.

3. השאלונים לכלל הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך בשנתונים ב' ו-ג' הועברו במייל באמצע מרץ 2022 עם תיאור קצר של מטרות המחקר וקישור לשאלון. השאלונים היו מקוונים. מכיוון שאחוז המשיבות היה נמוך מאד, בתחילת אפריל השאלונים הועברו באופן פיזי בכיתות על ידי חוקרות מהרשות למחקר במכללה, במהלך שיעורי ההדרכה הפדגוגית.

בתחילת כל שאלון נכתב כי השאלונים אנונימיים וכי אין חובה לענות עליהם. עובדות אלו צוינו גם בכניסה לכיתות ההדרכה הפדגוגית.

ניתוח נתונים

המחקר שילב ניתוחי נתונים איכותניים וכמותיים.

ניתוחים איכותניים- על מנת לבחון את התחושות של הסטודנטיות הפעילות ביוזמה ושל הגננות, כפי שעלו מהראיונות, בוצע ניתוח תוכן השוואתי. בשלב הראשון הראיונות נקראו באופן פתוח על מנת לזהות תמות מרכזיות, בהתאמה לשאלות המחקר הרלוונטיות ובשלב השני נעשה ניתוח קטגוריאלי של תשובותיהן תוך כדי השוואת הקטגוריות שעלו בראיונות השונים. השימוש הראשון שנעשה בניתוח קטגוריאלי זה היה ככלי עזר לבניית שאלוני המחקר לגננות ולסטודנטיות. לאחר מכן, נעשה בניתוח זה גם שימוש לצורך העמקת הממצאים הכמותיים והבנתם וציטוטים מהראיונות שולבו בדו"ח המחקר על פי הקטגוריות/ הנושאים הרלוונטיות/ים.

ניתוחים כמותיים- על מנת לבחון את התפיסות, העמדות והתחושות של משתתפות המחקר לגבי שאלות המחקר השונות בוצעה, בממצאי השאלונים, סטטיסטיקה תיאורית של ממוצעים וסטיות תקן. על מנת לבחון הבדלים בין שלוש קבוצות המחקר בתפיסות חשיבות נושא האתיקה בגני ילדים ובתפיסת תרומת הטמעת הנושא בוצעו ניתוחי שונות חד כיווניים (ONE WAY ANOVA) עם מבחני Scheffe לבירור מקור ההבדלים. במקרים בהם נדרשה בחינה של הבדלים בין שתיים משלוש הקבוצות- בבחינת הבדלים בין הגננות לסטודנטיות הפעילות ביוזמה בתחושת המסוגלות לשילוב עבודה בנושא אתיקה בגן הילדים ובתפיסת חשיבות היוזמה ובבחינת הבדלים בין הסטודנטיות הפעילות ביוזמה לכלל הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך בתפיסות לגבי שילוב נושא האתיקה בלימודים- בוצעו מבחני T-test למדגמים בלתי תלויים. לבסוף, על מנת לבחון את התרומה של חשיבות הטמעת נושא האתיקה בגן ותחושות המסוגלות של הגננות להטמיע אתיקה למידה בה הן משלבות התייחסות לאתיקה בגן בוצע ראשית מתאם פירסון לבחינת המתאמים בין כל המשתנים ולאחר מכן בוצע ניתוח רגרסיה רב משתנית לינארית עבור המשתנים שהקשר ביניהם נמצא מובהק בניתוח המתאמים הראשוני.

ממצאים

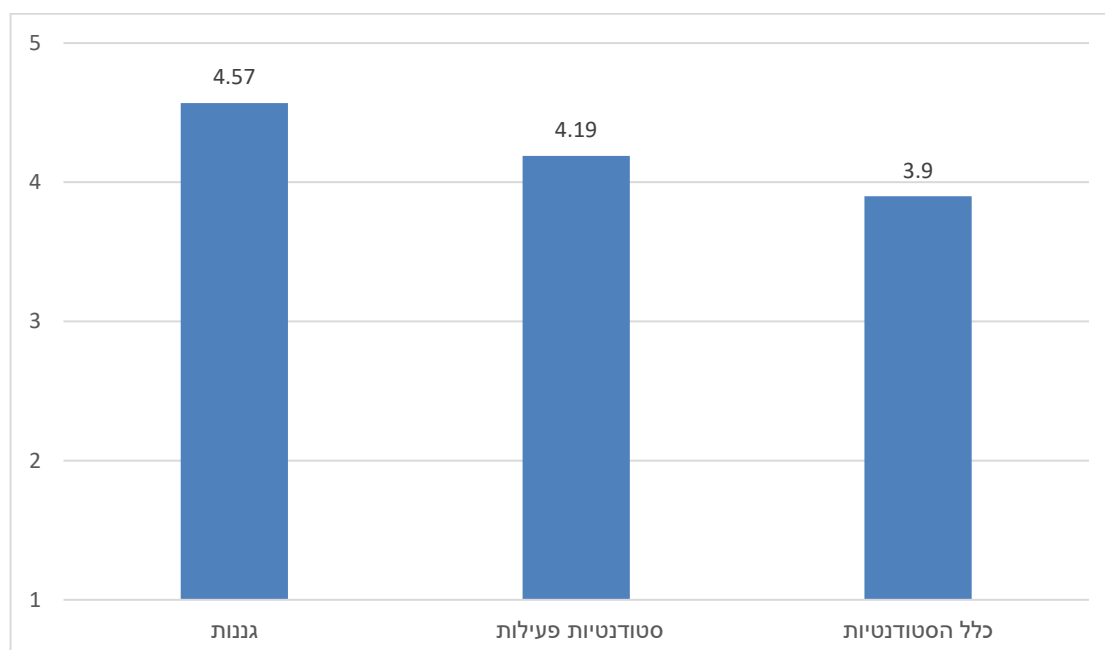
פרק הממצאים יציג תחילה את תפיסות שלוש קבוצות המחקר- כלל הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך מהשנתונים ב' ו-ג', הסטודנטיות שהשתתפו ביוזמת הקוד האתי והגננות מרמת השרון שהשתתפו ביוזמה- לגבי חשיבות שילוב נושא האתיקה בגני ילדים ותרומת הטמעת הנושא בגנים. לאחר הצגת התפיסות בנושא ייתן הפרק תשובה לשאלה לגבי תחושת המסוגלות של הגננות מרמת השרון אשר מטמיעות את הקוד האתי בגנים שלהן ושל הסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי, לפעול בנושא של אתיקה בגן הילדים. בהמשך, יעסוק הפרק בשילוב של הגננות בפועל את נושא האתיקה בגנים שלהן ובתרומה של תפיסותיהן ותחושת המסוגלות שלהן למידה בה הן משלבות את הנושא בגן. הפרק יסתיים בתחושות של קבוצות המחקר לגבי התייחסות לנושא האתיקה במסגרת של המחלקה לגיל הרך בסמינר הקיבוצים. בהתייחס לכלל הסטודנטיות במחלקה יוצגו הממצאים לגבי תחושותיהן בנוגע לאופן שילוב הנושא בלימודיהן, בהתייחס לסטודנטיות שהשתתפו ביוזמה יוצגו הממצאים הן לגבי תחושותיהן בנוגע לאופן השילוב של הנושא במחלקה בכלל והן לגבי תחושותיהן בנוגע לחשיבות היבטים שונים של פעילותן ביוזמה ולבסוף, בהתייחס לגננות יוצגו ממצאים בנוגע לתחושות שלהן לגבי שיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך.

1. תפיסת חשיבות נושא האתיקה בגני ילדים ותפיסת תרומתו

1.1 מהי מידת החשיבות שמייחסות הקבוצות השונות לנושא האתיקה בעבודה בגן?

הסטודנטיות והגננות נשאלו, בשאלה בודדת, באיזו מידה לדעתן חשוב שנושא האתיקה יקבל מקום משמעותי בעבודת הגננת. תשובותיהן מוצגות בגרף הבא.

גרף 1: ממוצעים של ייחוס חשיבות לנושא האתיקה בגן בקרב הגנות (N=16), הסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי (N=14) וכלל הסטודנטיות במחלקה (N=62)

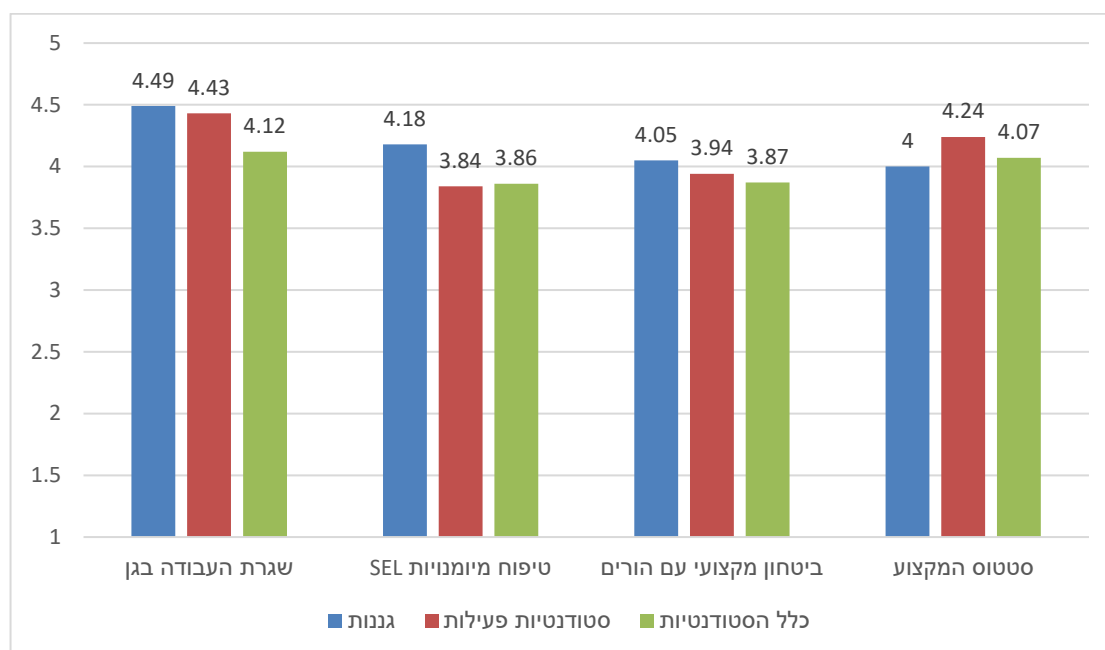
ניתן לראות כי שלוש הקבוצות מייחסות חשיבות רבה עד רבה מאד לשילוב נושא האתיקה בגן. בבחינת ההבדלים בין הקבוצות (ONE WAY ANOVA) עם מבחן Scheffe נמצא כי הגנות והסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי מייחסות חשיבות רבה יותר לנושא בהשוואה לכלל הסטודנטיות של המחלקה לגיל הרך, אשר אינן משתתפות ביוזמה. בניתוח זה, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הסטודנטיות הפעילות ביוזמה לגנות ($F(2, 89) = 3.95; p < .05$).

1.2 כיצד תופסות הקבוצות השונות את התרומה של הטמעת נושא האתיקה בגני ילדים?

תפיסת התרומה של הטמעת נושא האתיקה נבחנה, כזכור, בארבע היבטים: תרומת הטמעת הנושא לשגרת העבודה בגן, תרומה לטיפול מיומנויות SEL, תרומה לביטחון מקצועי של הגנות בעבודה עם הורים ותרומה לסטטוס של המקצוע בעיני הציבור. הגרף הבא מציג את ממצאי תשובות המשתתפות.

גרף 2 : ממוצעים של תפיסת תרומת הטמעת נושא האתיקה בגן בקרב הגננות (N=14), הסטודנטיות

הפעילות ביוזמה (N=16) וכלל הסטודנטיות (N=99)

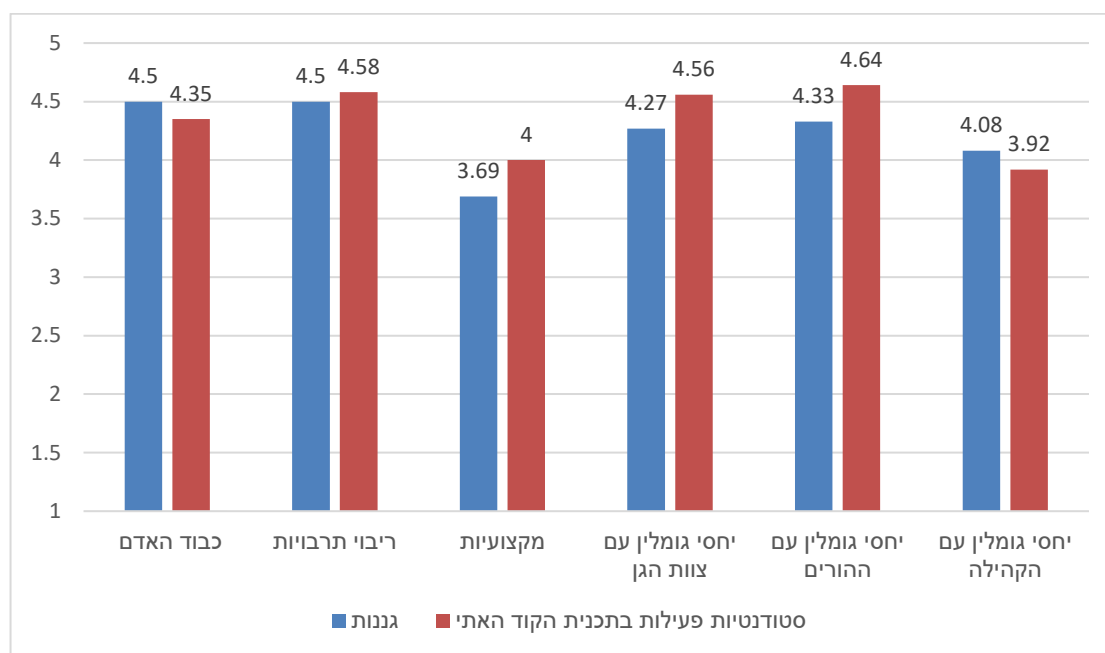

כפי שניתן לראות מהגרף שלוש הקבוצות מייחסות להטמעה של אתיקה בגן הילדים תרומה גבוהה בכל ההיבטים, כאשר ההיבט הבולט ביותר בתפיסתן הנו תרומתה של הטמעת נושא האתיקה לשגרת העבודה בגן (ממוצעים 4.12-4.49). במבחן שונות חד כיווני (ONE WAY ANOVA) לא נמצאו הבדלים מובהקים בייחוס התרומה בהיבטים השונים בין שלוש הקבוצות ($F(2,126)=2.54$; $p>.05$).

2. תחושת מסוגלות לעבודה עם סוגיות אתיות בגן הילדים

הגננות והסטודנטיות אשר היו פעילות ביוזמת הקוד האתי נשאלו לגבי תחושת המסוגלות שלהן לפעול בהיבטים שונים הקשורים לאתיקה בגן ונגזרים מהקוד האתי שנוסח במחלקה לגיל הרך, ובהם: כבוד האדם וטובתו, ריבוי תרבויות, מקצועיות ואחריות משותפת ושמירה על תקשורת מיטבית עם צוות הגן, עם ההורים ועם הקהילה. ממוצעי תשובותיהן מופיעים בגרף הבא.

גרף 3 : ממוצעים של תחושת המסוגלות של הגננות (N=14) והסטודנטיות הפעילות ביוזמה (N=13)

כפי שניתן לראות מהגרף תחושת המסוגלות העצמית לשלב בגן התייחסות לסוגיות אתיות שונות הנה רבה בקרב שתי הקבוצות (ממוצעים 4.64-3.69). תחושה זו באה לידי ביטוי בכל ההיבטים. המשיבות משתי הקבוצות מרגישות יכולת גבוהה לשמור על כבוד הילד, טובתו וזכויותיו; לעבוד ברגישות תוך כדי התייחסות לתרבויות שונות ולשמור על תקשורת מיטבית הן עם צוות הגן, הן עם ההורים והן עם הקהילה לצורך רווחתם של הילדים. בבחינת ההבדלים בין הקבוצות (T-test למדגמים בלתי תלויים) לא נמצאו הבדלים מובהקים ($p > .05$).

3. שילוב נושא האתיקה בעבודה בגן הילדים

3.1 באיזו מידה וכיצד משלבות הגננות את נושא האתיקה בעבודתן בגן?

שאלת המחקר השלישית עסקה בשילוב נושא האתיקה בגן הילדים. היבט זה נבחן בקרב הגננות אשר השתתפו ביוזמת הקוד האתי והטמיעו בגנים בהם הן עובדות את הקוד.

הגננות נשאלו על היבטים מגוונים של שילוב נושא האתיקה בגן- הטמעת שפה אתית בגן, שיח עם הסייעות ועם ההורים בנושא, שימוש במרחבי הגן לעבודה על נושאים הקשורים לאתיקה ושימוש בשני אביזרים, אשר פותחו על ידי הסטודנטיות במסגרת יוזמת הקוד האתי, עבור העבודה בגנים וניתנו לגננות: משחק "ארבע בשורה" ובובות "קודי ואתי". הבובות "קודי ואתי" הן שתי בובות המשמשות בגן כאמצעי השלכתי לעבודה על דילמות אתיות. המשחק ארבע בשורה הנו משחק

קלפים עם שורה של סיטואציות המתארות דילמות אתיות בגן הילדים. למשל: "נועם ראתה ילד זורק קוביות על ילד אחר, היא באה לקודי וסיפרה לו את המקרה. מה קודי צריך לעשות לדעתך?" תשובות הגננות למידת השילוב שהן עושות בהיבטי האתיקה השונים ובאביזרים מוצגות בלוח הבא.

לוח 1 : שילוב נושא האתיקה בגן הילדים בהיבטים ספציפיים, ממוצעים (סטיות תקן) של תשובות

הגננות (N=14)

ממוצע (ס"ת)	היבטי שילוב נושא האתיקה
4.07 (0.73)	שיח עם הסייעת על נושאים הקשורים לאתיקה/לסוגיות אתיות
3.93 (0.73)	הטמעת שפה אתית משותפת בגן
3.64 (1.49)	שימוש בבובות קודי ואתי
3.57 (1.08)	שימוש במרחב/ים בגן המיועדים לשיח על סוגיות אתיות
3.14 (1.35)	שיח עם ההורים על נושאים הקשורים לאתיקה/ לסוגיות אתיות
2.93 (1.49)	שימוש במשחק "ארבע בשורה"
3.55 (0.78)	סה"כ

כפי שניתן לראות מהלוח, הגננות משלבות את נושא האתיקה בגן במידה בינונית (ממוצע כללי 3.55). כאשר נכנסים בעובי הקורה ובוחנים באילו היבטים ספציפיים משלבות הגננות את הנושא ניתן לראות כי שילוב זה בא לידי ביטוי בעיקר בשיח שלהן על סוגיות אתיות עם הסייעות (ממוצע 4.07) ובהטמעה של שפה אתית משותפת בגן (ממוצע 3.93). שאר ההיבטים של שילוב הנושא באים לידי ביטוי בעבודתן במידה בינונית בלבד ובמשחק "ארבע בשורה" הן מדווחות בממוצע על שימוש במידה בינונית נמוכה (ממוצע 2.93). חשוב לשים לב כי סטיות התקן במרבית ההיבטים גבוהות, דבר המעיד על הטרוגניות בתשובות הגננות.

גם מדברי הגננות בראיונות ובתשובות הפתוחות בשאלון עלה בעיקר השינוי שהן חוות בהטמעת שפה אתית משותפת שבאה לידי ביטוי ברבדים שונים של עבודתן בגן. הן הדגישו את התהליך

השיתופי שהצוות עובר בהטמעת השפה וכיצד השימוש בה מחלחל לילדי הגן ויוצר אקלים של כבוד הדדי ותקשורת מיטיבה :

נכנסה באמת **שפה שימושית** לכל האנשים, לצוות, ליולה, לבוקר, לנו, לסייעות. לא רק משהו שהונחת על הגננות אלא באמת אתה מרגיש שכל הצוות שותף, **וזה לא עוד איזושהי תוכנית עבודה שמלווה אותנו לשנה**, אלא זה הקוד האתי, **זה בילד אין** בגן שלנו...

גם ברור שהשפה, כשהיא נכנסת לגן, אז היא באופן אוטומט היא מכניסה גם את כל הצוות לתוך העניין. כי אם יש שיח כזה שהוא מחבר והוא מחבק, אז **הצוות נרתם לזה באותה שפה**, אצלנו בגן לפחות. זאת אומרת, יש שפה אחת שדרכה אנחנו משתמשות בשביל לחנך את הילדים. **לגבי הילדים**.... פתאום שם יוצאות כל המילים, כשמחליטים לפתור את העניין בדרך הזו אז **פתאום נשמעים מושגים ומילים**. אז אפשר היה גם אחרת, **ומה ראוי לעשות**. השימוש בשפה בצורה המשמעותית, הנכונה, כי זה מה שקורה, זה היה מאוד מאוד מאוד, בשבילי, מרגש לשמוע.

ישבתי איתן בישיבת צוות ותיווכתי להן את הקוד האתי ואמרתי להן שגם מאוד חשוב מה הילד רוצה, **לא להתייחס אליו כמובן מאליו**, שברור שהוא רוצה שנתלה לו את הציוור, וברור שאם אני צריכה משהו מהתיק שלו אני אפתח את התיק ואני אוציא, וברור שאם אני צריכה רגע להוציא משהו מהמגירה אז אני פשוט אפתח ואני אוציא. אז לא, זה לא ברור. כאילו, **יש פה ילד, והוא אומנם קטן אבל גם לו יש את הרצונות שלו** וגם לו יש את האישיות שלו.

זה ייצר שפה גם אצל הסייעות. אצלי בגן זה לקח זמן, אבל פתאום... הייתי שומעת כזה ככה לא כשהייתי ליד, אבל הייתי שומעת- אה, **זה ראוי או לא ראוי?** הסייעות כבר זה נכנס להן וזה הפך להיות **לחלק מהלקסיקון**, ממש לשיח של איך מדברים.

יחד עם זאת, בשונה מממצאי השאלון אשר העידו על שימוש בינוני באביזרים- בבובות קודי ואתי ובמשחק "ארבע בשורה", בראיונות ובתשובות הפתוחות בשאלון, הגננות נתנו דוגמאות לגבי השימוש המשמעותי שהן עושות באביזרים השונים שקיבלו. מדבריהן ניכר כי השימוש באמצעים הללו מעמיק את השיח הרגשי והאתי בין לבין הילדים ובין הילדים לבין עצמם ומקדם תקשורת מיטיבה המשלבת התייחסות להיבטים שונים העומדים בבסיס הקוד האתי ופועלים למען טובתם, רווחתם והתפתחותם של הילדים, כמו הקשבה, פתיחות לגבי רגשות ואמפתיה ויצירת מרחב רגשי בטוח. חלקן הדגישו את הפתעתן מכך שניתן ללמד ילדים עקרונות אתיים ולשוחח איתם על דילמות העולות בגן וקשורות לאתיקה :

בסיום הקורס ככה הסמינר העניק לנו **שתי בובות**... למעשה **אנחנו מתמללים כל מיני רגשות**, ושיח רגשי בעזרת הבובות הללו. הביאו לנו משחק מאוד יפה שאנחנו באמת שיחקנו שמדבר על שיח של רגשות. הילדים הציפו הרבה מאוד, **וזה מאוד תאם את התקופה הזו**, הרבה מאוד חרדות, הרבה מאוד חששות, הרבה מאוד פחדים... אצלי לפחות, בגן שלי. זאת אומרת, **השיח הרגשי והאתי הוא שיח פתוח והילדים ממש מבינים את האתיקה בגן**.

הילדים אוהבים את קודי ואתי ויכולים להזדהות איתם. הילדים אוהבים לשחק את ארבע בשורה והמשחק מעלה דילמות... **בידי הילדים המסוגלות להבין סוגיות מורכבות, להציע רעיונות, להבין**

סיטואציות

אני משתמשת ב**כרטיסיות** שקיבלנו, בכרטיסיות העגולות, **מביאה את הדילמות**, ומה ראוי, ואיך אנחנו פותרים את הבעיה. ותוך כדי זה הילדים נכנסים לשיחה ומציעים רעיונות משלהם, ואנחנו דנים את זה ככה בצורה קבוצתית, וזה פשוט מקסים אותי למה שהם שואפים להגיע ולפתרונות שלהם, **איך הם מתחילים להיות אמפתיים כלפי האחר, ונותנים דוגמאות ממש מעשיות בגן... מי שחיבר את זה ממש חשב הלכה למעשה על היומיום שלנו בגן**.

אני מרגישה על עצמי בגן, ואני רואה היום. אני למשל יש לי תוכניות נוספות שהיו לי קודם ליצירת אקלים גן, אז החלטנו לשלב. אז **הכול השתלב יחד ונוצר משהו נהדר, עם קודי ואתי**, וספסל הגישור, נוצר בזה איזה מכלול של שפה נהדרת.

3.2 מה תורם למידת השילוב של הגננות את נושא האתיקה בגן?

על מנת לבחון את הגורמים המסבירים את שילוב נושא האתיקה בעבודת הגננת, נעשה שימוש בניתוח רגרסיה רב משתנית לינארית.

עקב מספר המקרים הקטן של הגננות ($N=14$) בשלב מקדים נבחנו המתאמים הזוגיים בין מידת השילוב הכללית של נושא האתיקה בגן לבין תפיסת החשיבות של נושא האתיקה בגן, תחושת המסוגלות העצמית בארבעת ההיבטים שנבחנו במחקר (התייחסות לסוגיות של כבוד האדם, ריבוי תרבויות, מקצועיות ויחסי גומלין עם צוות הגן, ההורים והקהילה) וכן תפיסת תרומת הטמעת נושא האתיקה בארבעת ההיבטים שנבחנו במחקר (סטטוס המקצוע, בטחון מקצועי עם הורים, טיפוח מיומנויות SEL ושגרת העבודה בגן). כמו כן, נבחנו המתאמים בין מידת השילוב לוותק הגננת. בניתוח זה נמצא קשר רק בין שני משתנים למשתנה מידת השימוש הכללית של נושא האתיקה בגן- תפיסת החשיבות של נושא האתיקה ($r=.60$; $P<.05$) ותפיסת תרומת הטמעת נושא האתיקה לשגרת

העבודה בגן ($r=.84$; $p<.01$). מודל הרגרסיה כלל רק את המשתנים הללו אשר נמצאו מובהקים
בניתוח המתאמים.

הלוח הבא מציג את ממצאי מודל הרגרסיה הליניארית לניבוי שילוב נושא האתיקה בגן באמצעות
תפיסת החשיבות של נושא האתיקה ותפיסת התרומה לשגרת העבודה בגן בקרב הגננות.

לוח 2 : מקדמי רגרסיה מתוקננים לניבוי שילוב נושא האתיקה בגן באמצעות תפיסת החשיבות של
נושא האתיקה ותפיסת התרומה לשגרת העבודה בגן בקרב הגננות

β	
0.32*	תפיסת החשיבות של נושא האתיקה
0.71**	תפיסת תרומת הטמעת נושא האתיקה לשגרת העבודה בגן
-4.56(1.27)**	קבוע רגרסיה
0.79	R ²
14	N

מהניתוח עלה כי שני המשתנים- תפיסת חשיבות נושא האתיקה ותפיסת תרומתה לשגרת העבודה
בגן- הנם משתנים מרכזיים המסבירים את מידת השילוב של היבטים אתיים בגן. ממצאי
הרגרסיה עלה כי גורמים אלה מסבירים כ-80% מהשונות של שילוב הנושא בעבודת הגננת
($R^2=0.79$). נמצא כי שני משתנים אלו, ובעיקר, תפיסת תרומת הטמעתו של נושא האתיקה בשגרת
העבודה בגן תורמים במידה רבה למידת השילוב של נושא האתיקה בגן בקרב הגננות ($\beta = 0.32$ ו-
 $\beta = 0.71$ בהתאמה).

4. תחושות הסטודנטיות לגבי ההתייחסות לנושא האתיקה במחלקה לגיל הרך

הסטודנטיות במחלקה נשאלו על התחושות שלהן לגבי שילוב נושא האתיקה בלימודים. השאלות
אשר הוצגו בפני שתי קבוצות המחקר היו דומות אולם השאלות אשר התייחסו לרכישת ידע וכלים
שהופנו לכלל הסטודנטיות במחלקה התייחסו למידע אליו נחשפו במסגרת שיעורים שונים במהלך

הלימודים ואילו בניסוח השאלות לסטודנטיות אשר השתתפו ביוזמה, ההתייחסות הייתה לקורס הקוד האתי בו לקחו חלק. הלוח הבא מציג את ממצאי תשובותיהן תוך התייחסות נפרדת לסטודנטיות שהיו פעילות ביוזמת הקוד האתי ולסטודנטיות מכלל המחלקה (כזכור, משנים ב' ו-ג').

לוח 3: ממוצעים (סטיות תקן) וערכי t-test של תפיסות הסטודנטיות הפעילות (N=16) וכלל הסטודנטיות (N=97) לגבי שילוב נושא האתיקה בלימודים במחלקה לגיל הרך

t-test	כלל הסטודנטיות	סטודנטיות פעילות	
3.46**	(1.25) 2.70	(.91) 3.87	אני מכירה את הקוד האתי לגננות שגובש במחלקה לגיל הרך
3.22**	(1.2) 3.19	(.75) 4.19	השיעורים/ הקורס בנושא האתיקה בגני הילדים חשפו אותי לידע חדש ולסוגיות חדשות
3.41**	(1.1) 2.56	(.91) 3.60	במהלך הלימודים עד כה/ במהלך ההשתתפות ביוזמה רכשתי כלים ישומיים לעבודה בגן בנושא אתיקה
1.99*	(1.17) 3.22	(.88) 3.73	בעקבות השיעורים/ הפעילות שלי בנושא האתיקה בגני הילדים יש לי כוונה להקדיש זמן כגננת לנושא האתיקה בגן
2.57*	(1.38) 2.36	(.68) 1.80	אני מרגישה שבמהלך הלימודים שלי במחלקה יש מספיק שיעורים בנושא אתיקה בגני הילדים
0.63	(1.17) 3.46	(1.05) 3.67	הייתי רוצה להעמיק ולהרחיב את הידע שלי בנושא אתיקה בגני ילדים
2.32*	(1.38) 3.46	(1.11) 4.33	אני חושבת שצריך להיות קורס חובה בנושא אתיקה במסגרת לימודים במחלקה לגיל הרך

p<.01 ** p<.05 *

מהלוח ניתן לראות כי הסטודנטיות אשר השתתפו ביוזמת הקוד האתי, למדו על אתיקה בגן וקוד אתי בקורס ייעודי והיו שותפות לכתובת הקוד ולהטמעתו בגנים, מדווחות על היכרות עם הקוד האתי שגובש, חשיפה לידע בנושא של אתיקה וסוגיות אתיות ורכישת כלים יישומיים לעבודה אתית

בגן במידה רבה יותר מכלל הסטודנטיות במחלקה אשר לא היו שותפות ליוזמת הקוד האתי. בעוד שהראשונות מדווחות על ידע והיכרות במידה בינונית גבוהה עד גבוהה, הסטודנטיות שלא השתתפו ביוזמה מדווחות על ידע והיכרות במידה נמוכה עד בינונית (ממוצעים 3.87, 4.19, 3.60 מול ממוצעים 2.70, 3.19, 2.56 בהתאמה). זאת ועוד, הכוונה של הסטודנטיות השותפות ליוזמה להקדיש זמן לנושא האתיקה בעבודתן כשהיו גנות, בעקבות השתתפותן בפעילות ביוזמה, גבוהה יותר מכוונתן של כלל הסטודנטיות במחלקה להקדיש לנושא זה זמן בעבודתן, בעקבות השיעורים שעברו בנושא (ממוצעים 3.73, 3.22 בהתאמה).

באשר לתפיסות לגבי ההתייחסות לנושא האתיקה במסגרת הלימודים במחלקה לגיל הרך ותפיסת החשיבות של קורס ייעודי בנושא אתיקה, ניתן לראות כי הסטודנטיות אשר השתתפו ביוזמת הקוד האתי חשות כי במהלך הלימודים אין מספיק שיעורים בנושא האתיקה בגני הילדים וכי צריך להיות קורס חובה בנושא זה במידה רבה יותר מכלל הסטודנטיות במחלקה שלא השתתפו ביוזמה (ממוצעים 1.80, 4.33 מול ממוצעים 2.36, 3.46 בהתאמה). שתי הקבוצות מרגישות באופן דומה כי היו רוצות להרחיב ולהעמיק את הידע שלהן בנושא אתיקה בגני ילדים במידה בינונית (ממוצעים 3.67, 3.66).

התחושה של הסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי כי נושא האתיקה אינו זוכה לחשיפה מספקת בשיעורים בתכנית הלימודים בגיל הרך וכי יש חשיבות בהקדשת קורס שלם בנושא לכלל הסטודנטיות במחלקה עלתה מהן גם באופן פתוח בשאלון ובראיונות. רובן התייחסו לעצם חשיבותו של קורס חובה בנושא לכלל הסטודנטיות במחלקה ואף הביעו הסתייגות מהדגש הרב שניתן להכשרת הגננות הוותיקות וביקשו להסית את הזרקור ולהשקיע את מירב המשאבים בהכשרת הגננות לעתיד. חלקן פירטו מעט לגבי התכנים שכדאי שקורס כזה יכלול- למידה תיאורטית על קוד אתי בגני ילדים ולמידה יישומית יותר הכוללת זיהוי של דילמות אתיות איתן הן מתמודדות בהתנסות ודיון בדילמות אלו מתוך נקודת מבט מורכבת. להלן מספר ציטוטים מדבריהן:

כדאי שיועבר כקורס חובה בכל הנתונים, שיעור אחד או הפנינג חד פעמי לא מספיק.

...וכאלו האנרגיה הזאת בעיני שמושקעת בלחנך את השטח שכבר קיים, במקום- יש לנו פה בית דפוס לגננות חדשות, בואו נשקיע את כל הכסף שקיבלתם מהמליג ומלא יודעת מי, בלבנות קורס... כזה קבוע של 5 נקודות זכות... לכי תחנכי עכשיו. לשבת עם, שוב, אני כל הזמן מקבילה את זה לרופאים. אם היו מכניסים עכשיו רפורמה חדשה למלא רופאים ותיקים, למה? בואו, יש מלא הכשרות של רופאים, בוא נכניס את זה מהתחלה.

בעיני זה צריך באיזושהו מקום.... להוריד את הרגל מהגננות הוותיקות, ורגע להגיד - **פה יש הכשרה שלמה**, כל שנה יוצאות מפה כמות גדולה של גננות, **בוא נשקיע את מרב האנרגיה בלהכניס את הקוד האתי לקורס חובה בסמינר הקיבוצים**.

תהליך מאוד חשוב שקורה בקורס הזה [קורס הבחירה] שדרכו אנחנו יכולות להבין למה זה כל כך חשוב... שזה יהיה משהו שהוא לאורך כל הארבע שנים לכולן, זה שהסטודנטיות עצמן באות שבוע אחר שבוע ומעלות דילמות אתיות שהן התמודדו איתן ומתמודדות איתן בגנים שלהן של ההתנסות. שם נעשית הלמידה הכי חשובה, ברגע שזה משהו שאני חווה ואני מתחילה לשים עליו, לפתוח את העיניים ולראות שהוא קורה בגן שלי יום יום, שם הלמידה הכי חשובה... כי לפעמים אנחנו פשוט לא שמות לב שקרתה לנו עכשיו דילמה אתית, פשוט כי אנחנו לא מדברות בשיח הזה... אפילו בניתוח דילמות, אחד הדברים הנוספים החשובים שעולים זה להצליח לראות סיטואציה משתי הזוויות. או מכמה זוויות שיש שם בתוך האירוע, ולהבין לא רק את הצד שלי אלא את הצד של מי שעומד מולי.

שנה ראשונה נגיד כולם לומדים את זה, ואז משנה שנייה יכולים לבחור את זה כקורס בחירה. ממשיכים כולם ללמוד ולהעמיק באתיקה. זה המבנה הנכון ביותר. ומי שמגיע לקורס בחירה הזה, זה קורס שהוא באמת תכלס, איך אנחנו מטמיעים את זה, מרחיבים את זה, עושים תוצרים.

לעומת זאת, רק אחת מהסטודנטיות משנתון ב' אשר לא השתתפה ביוזמה התייחסה בשאלון באופן פתוח (אי) הצורך בקורס נפרד:

התחושה שלי בכל השיעורים על הקוד האתי הייתה שזה פשוט דיונים של הדרכה פדגוגית, ולכן לא צריך קורס נפרד לזה, רק להטמיע את זה בהדרכה הפדגוגית.

5. תחושות המשתתפות ביוזמת הקוד האתי לגבי ההשתתפות ביוזמה

5.1 מהי מידת תפיסת החשיבות של ההיבטים השונים של הפעילות ביוזמת הקוד האתי?

השאלה על תפיסת החשיבות של היוזמה נבחנה באמצעות שישה היגדים משותפים לשתי הקבוצות אשר השתתפו ביוזמה- הסטודנטיות הפעילות ביוזמה והגננות ובאמצעות היגד אחד אשר פנה לגננות בלבד ושלושה היגדים אשר פנו רק לסטודנטיות. ממצאי תשובותיהן מוצגים בלוח הבא.

לוח 4: ממוצעים (סטיות תקן) וערכי t-test של תפיסת חשיבות היוזמה בעיני הגנות (N=14) והסטודנטיות הפעילות (N=16)

T-test	סטודנטיות פעילות	גנות	
.09	4.5 (.64)	4.67 (.49)	הפיכת הגנות/ הסטודנטיות לסוכנות שינוי של תהליכים חברתיים בשדה
.08	4.6 (.51)	4.58 (.51)	למידה על אתיקה בעבודה בגן
.02	4.46 (.51)	4.46 (.96)	יצירת שיח על אתיקה בגני הילדים
1.85	4.73 (.46)	4.21 (.97)	עבודה משותפת של סטודנטיות/ים עם גנות
1.21	4.57 (.65)	4.17 (1.03)	שותפות של אקדמיה- שדה
1.64	4.47 (.64)	3.92 (1.08)	הפקת תוצרים לגני הילדים ולעבודת הצוות
			<u>גנות בלבד:</u>
		4.77 (.44)	קבלת כלים לעבודה אתית בגן
			<u>סטודנטיות פעילות בלבד:</u>
	4.6 (.51)		עבודה משותפת של סטודנטיות/ים עם מרצים/ות
	4.4 (.74)		שינוי בתפיסת המכללה את הסטודנטים כבעלי אמירה
			בתהליכי למידה/ עשייה
	4.13 (.83)		תהליך של "למידה אחרת"

כפי שניתן לראות מהלוח, כלל המשיבות תופסות את ההיבטים השונים של יוזמת הקוד האתי כחשובים במידה רבה עד רבה מאד וזאת ללא הבדל מובהק בין הקבוצות ($p > .05$). בראש ובראשונה ניכר כי הן הגנות והן הסטודנטיות הפעילות תופסות את היוזמה כחשובה במיוחד להפיכתן לסוכנות שינוי של תהליכים חברתיים בשדה החינוך (ממוצעים 4.67, 4.5 בהתאמה) וכחשובה עבור למידה על אתיקה בעבודה בגן הילדים (ממוצעים 4.58, 4.6 בהתאמה).

תפיסת הגנות את עצמן כסוכנות שינוי חברתי, בעקבות ההשתתפות ביוזמה, השתקפה בבירור גם בראיונות:

....ובאמת גם להיות חלק מזה וכשזה יגיע לאשכולות אחרים אז אנחנו נדע שלנו היה חלק מזה, שאנחנו היינו חלק מזה, וזו תחושת שייכות מאוד מאוד גדולה ומאוד מאוד טובה.

התחושה שהייתה לי בכל אופן... זה שאנחנו ממש חלוצות. הרגשתי שאנחנו מובילות משהו שעוד לא קרה כאן בשום מקום, ושאנחנו הולכות עכשיו לעשות דבר מאוד גדול ומשמעותי. אנחנו משפיעות על התהליך הזה.

עוד עולה מהממצאים המוצגים בלוח 4 כי הסטודנטיות הפעילות ביוזמה מעריכות את חשיבותה במידה רבה גם כזירה ללמידה אחרת בה מתקיימת עבודה משותפת שלהן עם המרצים/ות ומתקיים שינוי בתפיסה של המכללה את הסטודנטים כבעלי אמירה בתהליכים של למידה ועשייה (ממוצעים 4.13, 4.6, 4.4 בהתאמה) וגם כמרחב משמעותי לעבודה משותפת שלהן עם גננות (ממוצע 4.73).

לצד הערכתן של הסטודנטיות את חשיבות השותפות עם הגננות הן העלו בתשובות הפתוחות בשאלון אתגר אתו התמודדו, הקשור לתהליך תיווך נושא האתיקה בפניהן וזאת במיוחד לאור היותן, בשונה מהגננות, חסרות ניסיון מעשי:

"זה גם משהו שהוא מורכב, לקחת גננות שהן כבר עובדות, יכולות לעבוד הרבה שנים, ופתאום לבוא אליהן עם איך אמורים לדבר בגן."

"...ועוד אנחנו, ששנה שעברה אפילו עוד לא היינו גננות. זה היה פתאום לשמוע מבנות צעירות איך ראוי לדבר בגן. היינו צריכות להיות מאוד רגישות."

לבסוף, בתשובות הפתוחות בשאלון, לשאלה על תובנות שעלו בהן בעקבות ההשתתפות ביוזמה עלו שני היבטים נוספים הנותנים מענה לשאלת ייחוס חשיבות ההשתתפות ביוזמה בעיני הסטודנטיות: ראשית, עלתה התובנה של חשיבות ההשתתפות ביוזמה לשם פיתוח מודעות פר סה לנושא האתיקה בגני הילדים:

"חלק החשוב ביותר הוא שהנושא הקריטי והחשוב הזה התחיל לצוף ונותנים לו מקום"

"העלאת מודעות בקרב המבוגרים הסובבים את הילדים"

שנית, עלתה התובנה לגבי חשיבות ההשתתפות ביוזמה עבור פיתוח התבוננות מורכבת על סוגיות של אתיקה אשר תסייע להן בעבודתן כגננות:

"ההבדלים שבין מוסר לאתיקה וכלים שיעזרו לי בעתידי כגננת"

"כאשר יש לי קונפליקט, לראות מה הם שני הערכים שמתנגשים, איזה ערך יותר חשוב לי בסיטואציה זו עם הילד הזה ובהתאם לזה לפעול"

"אין נכון ולא נכון יש הסתכלות ומוסריות"

"חשיבה מעמיקה על נושאים שלא בהכרח הייתי מקדישה בהם מחשבות רבות"

5.2 מהי שביעות הרצון של הגננות הפעילות ביוזמת הקוד האתי משיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך מסמינר הקיבוצים?

ראשית, הגננות נשאלו בשאלון, בשאלה בודדת, על שביעות רצון משיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך בסמינר הקיבוצים ביוזמת הקוד האתי ונמצא כי שביעות רצון הנה גבוהה (ממוצע 4.2, ס"ת 8, N=14).

התשובה לשאלה מאילו היבטים הן שבעות רצון עלתה מדבריהן בראיונות: מהראיונות עם הגננות עלתה שביעות רצון גבוהה מיוזמת הקוד האתי אשר כללה לדבריהן הבניה ברורה של שגרת החיים האתית בגן בדגש על יישומיות המקנה רכישה של כלי עבודה, כל זאת בתהליך עבודה שיתופי. להלן מספר ציטוטים מדבריהן

הכול היה מאוד מאוד מובנה, מאוד מאוד ברור

ולא זרקו אותנו ישר למים אלא נתנו לנו הרבה רעיונות איך ליישם את זה בשטח, וזה הוכיח את עצמו בצורה מופתית

קיבלנו כלים נכונים, משמעותיים, שילדים כן יכולים ללמוד אותם ולהשתמש בהם. והם ייקחו את זה הלאה. כי זה תהליך וזה זמן. מאוד מאוד חשוב.

קיבלתי כלים וזה חיזק אותי להתמקד ולהתייחס לקוד האתי עוד יותר

אני חייבת להגיד אישית, אומרים לי 'סמינר הקיבוצים' ובאמת ליבי נפתח. כי באמת, היומן שקיבלנו, בט"ו בשבט הפירות היבשים עם התיק החמוד הזה שקיבלנו. ההערכה שקיבלנו מעבר לעשייה הזאת שככה שחור לבן, באופן אישי היא חיממה את הלב.

השיח שלי מול סמינר הקיבוצים היה... גם בהשתלמויות, גם במפגשים, וגם בתהליך באמת של הכנת הדברים, זאת אומרת, לקחתי חלק בהכנה של המשחק... העיצוב של הכול, גם המשחק, הבובות והתיק. שזה באמת היה, זאת אומרת, הכניסו אותנו לחלק מהתהליך. זה שאנחנו השפענו

על איך ייראו הדברים, איך ידברו אתיקה ... אז באמת השיתוף הזה של לראות איך להכניס את האתיקה או את הקוד האתי לתוך הגן, כשאנחנו הגננות זה חלק בלתי נפרד מהעשייה הזאת, אני חושבת שזה מאוד מאוד תרם. זה גרם גם להרגיש חלק.

התחושה שאני קיבלתי כל הזמן, לאורך כל הדרך, היא מעולם לא הנחתות. אף פעם לא הנחיתו עלי את התוכנית, תמיד זה היה יד ביד, תמיד זה היה בהתייעצויות משותפות... כי בעצם זאת הייתה הכוונה, שאנחנו נבנה את זה ביחד, שאנחנו נקבל את התובנות האלה תוך כדי תנועה כל הזמן.

לבסוף, הגננות שיתפו בשאלון באופן פתוח ובראיונות אילו כלים נוספים היו רוצות לקבל משיתוף הפעולה עם סמינר הקיבוצים. מדבריהן עלו שלושה מוקדים עיקריים- הרחבת הלמידה הפרקטית על אפשרויות יישום נושא האתיקה בשגרת חיי הגן, הוספת אביזרים פרקטיים ובעיקר הדרכה וסיוע לגבי דרכים להטמעת השיח האתי גם בקרב ההורים. להלן מספר ציטוטים מדבריהן:

עבודת יישום של הקוד האתי כחלק מחיי הגן לא רק בזמני משחק והמחשות.

הטמיעו את הרציונל, את התורה. הן הטמיעו את ההבנה של באמת למה זה חשוב, זה ברור לכולם. אבל עכשיו זה יותר הפרקטיקה, מה אנחנו עושים עם זה תכלס בשטח. כי את הכלים כבר יש.

ליצור עוד משחקים.

עוד כלים פרקטיים כמו המשחק והבובות.

כאלה [הורים] ש... לא יודעת, עושים דברים בניגוד להנחיות או בניגוד למה שמה שאני כמנהלת גן ביקשתי. או שהורה בא בבוקר וניגש לאחד הילדים ואומר לו- אל תתקרב לבן שלי, אתה מרביץ לו, למה הרבצת לו. כאלה דברים. שזה המקומות שבאמת אנחנו צריכות יותר את החוסן הזה בשביל לבנות את זה כמו שצריך ולהפוך את השפה הזאת שתהיה באמת שפה כלל גנית

להנגיש את זה להוריי הגן.

שיח עם ההורים על הנושא.

אני חושבת שהקושי מול ההורים זה באמת המקום של להכניס את השפה הזאת הביתה. כי יש כבר משהו שהוא בילד אין [בגן], יש כבר משהו שהוא מאוד מאוד מובנה.

ההטמעה דווקא כלפי הסביבה [מתייחסת להורים]. אולי ההדרכה של ההטמעה כלפי הסביבה היא חשובה. ששם עצרנו בעצם את התהליך מול סמינר הקיבוצים.

סיכום ודיון

היוזמה לכתיבת קוד אתי לגני ילדים פועלת במכללת סמינר הקיבוצים במחלקה לגיל הרך מאז יוני 2017. היוזמה זכתה לתמיכת המועצה להשכלה גבוהה ולהפעלתה חברו אנשי ונשות סגל אקדמי, סטודנטיות מהנתיבים השונים במחלקה לגיל הרך אשר בחרו להצטרף ליוזמה וגננות מרמת השרון. הקוד האתי, שהתגבש במהלך שנים אלו במסגרת היוזמה, נוסח מתוך מחויבות עמוקה כלפי ילדי הגנים וצוות הגן והפעילות ביוזמה כללה את הטמעתה בגנים ברמת השרון.

היוזמה לוותה במשך השנתיים הראשונות להקמתה במחקר הערכה אשר התבצע במסגרת הרשות למחקר והערכה של מכללת סמינר הקיבוצים. כעת בתום חמש שנים, רשות המחקר חזרה שוב למחלקה ולשדה על מנת לבחון את היוזמה ותרומתה לסטודנטיות ולגננות.

המחקר הנוכחי ביקש לענות על חמש שאלות מרכזיות הנוגעות לתפיסת חשיבות נושא האתיקה בגני ילדים ותרומתו, תחושת מסוגלות לעבודה עם סוגיות אתיקה בגן, שילוב נושא האתיקה בעבודה בגני הילדים, תחושות הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך לגבי אופן שילוב נושא האתיקה בלימודיהן ותחושות המשתתפות לגבי פעילותן ביוזמת הקוד האתי.

במחקר, אשר שילב כלים איכותניים וכמותיים, השתתפו שלוש קבוצות: 100 סטודנטיות/ים משנתונים ב'-ג' במחלקה לגיל הרך, 16 סטודנטיות אשר פעילות השנה או היו פעילות בשנה שעברה ביוזמת הקוד האתי ו-14 גננות מרמת השרון המשתתפות ביוזמה.

להלן סיכום עיקרי הממצאים.

תפיסת חשיבות נושא האתיקה בגני ילדים ותפיסת תרומתו

מהממצאים עלה כי כל קבוצות המחקר מייחסות חשיבות רבה לנושא האתיקה בגן הילדים. הגננות, הסטודנטיות השותפות ליוזמה וכלל הסטודנטיות הלומדות חינוך לגיל הרך מחזיקות כולן בתפיסה כי הטמעה של נושא זה עשויה לתרום להיבטים שונים של עבודה בגן הילדים-לסטטוס המקצועי של הגננת, לביטחון המקצועי שלה בעבודה עם הורים, ליכולתה לשלב מיומנויות רגשיות חברתיות בעבודתה ובמיוחד ליכולתה לנהל את שגרת הגן ובתוך כך, לפתח נורמות עבודה, לשפר את מערכת היחסים עם הצוות ולדאוג לשיפור אקלים הגן. יחד עם זאת השותפות ליוזמה, קרי, הגננות והסטודנטיות הפעילות, מייחסות חשיבות רבה יותר לפינוי מקום משמעותי לאתיקה

בעבודת הגננת. ממצא זה אינו מפתיע לאור הידע והניסיון שצברו שתי קבוצות אלו בנושא במהלך השתתפותן ביוזמה.

תחושת מסוגלות לעבודה עם סוגיות אתיות בגן

הגננות והסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי מחזיקות בתחושת מסוגלות גבוהה לשמור על כבוד הילד, טובתו וזכויותיו; לעבוד ברגישות תוך כדי התייחסות לתרבויות שונות ולשמור על תקשורת מיטבית הן עם צוות הגן, הן עם ההורים והן עם הקהילה לצורך רווחתם של הילדים. כלומר, תחושת המסוגלות שלהן לעבודה אתית בגן גבוהה בכל ההיבטים הקשורים לעקרונות הליבה של הקוד האתי לגננות (מסמך הקוד האתי שהתגבש במחלקה לגיל הרך במסגרת היוזמה). על אף שלא נבחנה במחקר תחושת המסוגלות של הסטודנטיות מכלל המחלקה שלא היו שותפות ליוזמה ועל כן לא ניתן היה לבחון הבדלים בהיבט זה, יש לשער כי ניתן לשייך את תחושת המסוגלות הגבוהה למעורבות ביוזמה אשר זימנה עיסוק רב בסוגיות אתיות ובדרכים מגוונות להטמעת הקוד האתי בגני ילדים.

שילוב נושא האתיקה בעבודה בגן הילדים

הגננות המשתתפות ביוזמת הקוד האתי העידו כי בעקבות ההשתתפות ביוזמה הן משלבות את נושא האתיקה בגן במידה בינונית. ממצא זה אינו מפתיע מכיוון שגננות אלו נמצאות, יחסית, בתחילתו של תהליך ההטמעה. יחד עם זאת, כאשר נכנסים בעובי הקורה ובוחנים באילו היבטים ספציפיים משלבות הגננות את הנושא ניתן לראות כי שילוב זה בא לידי ביטוי משמעותי בשיח שלהן על סוגיות אתיות עם הסייעות ובהטמעה של שפה אתית משותפת בגן. שפה, אשר לדידן, אינה חלק מ"עוד תכנית" המשולבת בגן, אלא הופכת לחלק מרכזי מהווייתו. מדבריהן עלה תיאור של תהליך שיתופי שהצוותים בגנים עוברים בהטמעת השפה, הכולל הרתמות לנושא ופיתוח רגישות להיבטים אתיים כמו כבוד הילד וטובתו. תהליך זה מחלחל, לדבריהן, לילדי הגן ויוצר אקלים של כבוד הדדי ותקשורת מיטיבה.

באשר לשימוש באביזרים אשר פותחו על ידי הסטודנטיות במסגרת יוזמת הקוד האתי, עבור העבודה בגנים וניתנו לגננות, נמצא פער בין התשובות בשאלון לתיאורים בראיון. בעוד שמהשאלון עלה שימוש בינוני עד בינוני נמוך באביזרים אלו, בראיונות עלה פירוט על שימוש רב ומשמעותי בהם. פער זה ניתן להסבר על ידי סטיות התקן הגבוהות אשר מצביעות על הטרוגניות בשימוש הגננות באביזרים. נראה כי הגננות אשר הסכימו להשתתף בראיונות היו גם כאלו אשר משלבות את נושא האתיקה, על היבטיו השונים, במידה רבה בגניהן. מדבריהן ניכר כי השימוש במשחק "ארבע

בשורה" המשלב שיח עם הילדים על סיטואציות המערבות סוגיות אתיות ובבובות ההשלכתיות "קודי ואתי" מעמיק, לתחושתן, את השיח הרגשי והאתי בין לבין הילדים ובין הילדים לבין עצמם. חלקן אף הביעו את הפתעתן מכך שניתן ללמד ילדים עקרונות אתיים ולשוחח איתם על דילמות העולות בגן וקשורות לאתיקה. הן מרגישות כי שילוב אביזרים אלו בגן מקדם תקשורת מיטיבה המשלבת התייחסות להיבטים שונים העומדים בבסיס הקוד האתי ופועלים למען טובתם, רווחתם והתפתחותם של הילדים, כמו הקשבה, פתיחות לגבי רגשות ואמפתיה ויצירת מרחב רגשי בטוח. מהממצאים עלה כי המידה בה הגננות משלבות את נושא האתיקה בגן מוסברת על ידי תפיסתן את הנושא כחשוב ויתרה מכך על ידי תפיסתן את הטמעת האתיקה בגן כתורמת לשגרת עבודתן. כלומר, כאשר הגננות תופסות את ההטמעה של אתיקה בגן כבעלת תרומה לפיתוח נורמות עבודה, לשיפור מערכת היחסים עם הצוות ולשיפור אקלים הגן הן משלבות בפועל את הנושא באופן רחב הן על ידי שימוש באביזרים השונים ובמרחבי הגן להטמעת הנושא והן על ידי הטמעת שיח אתי הכולל את הסייעות, ההורים וילדי הגן. באופן מפתיע תחושת המסוגלות של הגננות לקיים עבודה אתית בגן לא נמצאה כתורמת לשילוב הנושא בגן. יתכן והגננות, אשר נמצאות בתחילתן של תהליך הטמעת אתיקה בגן, משלבות אותו בעיקר עקב תפיסתן את הנושא כחשוב, כפי שנמצא במחקר ועקב הציפייה מהן לעשות זאת בעקבות השתתפותן ביוזמה (משתנה אשר לא נבחן במחקר) ולא בעקבות הקשר לתחושת המסוגלות שלהן. מומלץ לבחון קשר זה בין תחושת המסוגלות לעשייה בפועל, בהמשך הדרך ובמדגם גדול יותר של גננות.

למידה על אתיקה במחלקה לגיל הרך- תחושות הסטודנטיות לגבי ההתייחסות לנושא במהלך הלימודים

כאשר נשאלו הסטודנטיות על שילוב נושא האתיקה בלימודים במחלקה לגיל הרך נמצא כי הסטודנטיות הפעילות ביוזמת הקוד האתי מרגישות שנחשפו לידע חדש ולסוגיות אתיות, להיכרות עם הקוד האתי ולכלים יישומיים לעבודה אתית בגן במידה רבה יותר בהשוואה לכלל הסטודנטיות במחלקה אשר לא היו שותפות ליוזמת הקוד האתי. ממצא זה, באשר להבדלים בין שתי קבוצות הסטודנטיות, הוא כמובן אודות לכך שסטודנטיות אלו השתתפו בקורס ייעודי בנושא והיו פעילות בתהליכים של ניסוח הקוד האתי והטמעתו בגני ילדים. מהממצאים עלה כי הסטודנטיות הפעילות מעריכות את השתתפותן ביוזמת הקוד האתי כחשובה ללמידה על אתיקה בגן הילדים ולהפיכתן לסוכנות שינוי של תהליכים חברתיים בשדה במידה רבה מאד. הן מעידות כי הידע והכלים שרכשו בקורס הקוד האתי הגבירו את המודעות שלהן לנושא; ומציינות כי הקדשת הזמן במהלך הלימודים לעלאת המודעות לנושא היא חשובה הן לעצם ביסוסה של מודעות זו והן עבור פיתוח יכולת

התבוננות מורכבת על סוגיות אתיות. נראה כי המודעות וההתבוננות המורכבת שפיתחו, הכוללת התייחסות לערכים מתנגשים ולהבנה מעמיקה של מונחי האתיקה והמוסריות לצד תפיסת חשיבות הנושא, מחזקות אצלן את הכוונה להקדיש זמן בעתיד, כגננות, לנושא. כמו כן, יש לשער כי רכישת התפיסות, הידע והכלים הללו והבנת חשיבותם היא המביאה אותן להמליץ על קורס חובה בנושא הקוד האתי עבור כלל הסטודנטיות במחלקה. הן מרגישות כי במהלך הלימודים במחלקה לגיל הרך אין מספיק שיעורים בנושא האתיקה בגני הילדים וכי קורס חובה המוקדש לנושא הקוד האתי בגני ילדים, עשוי לחזק יכולות של זיהוי דילמות אתיות והתמודדות מורכבת איתן בקרב כל הלומדות בהכשרת הגננות. מהממצאים עלה כי שתי קבוצות הסטודנטיות, הן אלו שהשתתפו ביוזמה והן אלו שלא השתתפו, היו רוצות להעמיק ולהרחיב את הידע שלהן בנושא אתיקה בגני ילדים במידה בינונית בלבד, אך יש לשער כי הסיבות לעמדה זו שונות. בעוד שהסטודנטיות שהשתתפו ביוזמה, כבר העמיקו את הידע בנושא וכנראה לא מרגישות צורך להמשיך בלמידתו עבור עצמן, אך בהחלט, מצביעות, כאמור, על צורך זה בקרב כלל הלומדות במחלקה; הסטודנטיות שלא השתתפו ביוזמה ולא חיזקו את אותה המודעות לנושא לא מרגישות בצורך זה ולכן אין להתפלא כי נמצא שתפיסתן את הצורך בקורס חובה בנושא בתכנית הלימודים נמוכה יותר.

תחושות לגבי ההשתתפות ביוזמת הקוד האתי- גננות וסטודנטיות

הגננות אשר השתתפו ביוזמת הקוד האתי הביעו בראיונות שביעות רצון גבוהה מאד מיוזמת הקוד האתי ומשיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך בסמינר הקיבוצים. בדומה לסטודנטיות הפעילות, הן תופסות את היוזמה כחשובה במיוחד להפיכתן לסוכנות שינוי של תהליכים חברתיים בשדה החינוך, חלוצות ממש, וכחשובה עבורן ללמידה על אתיקה בעבודה בגן הילדים וליצירת שיח על אתיקה בגן. מהממצאים ניכרת תחושת התרומה הגבוהה שלהן מההשתתפות ביוזמה לקבלת כלים לעבודה אתית בגן. הן מרגישות כי ההדרכה וההכוונה שקיבלו היו יישומיות ועשירות ברעיונות ובכלי עבודה ועל כן תרמו להבניה ברורה של שגרת החיים האתית בגן. העובדה כי תהליך העבודה היה שיתופי הותירה בהן את התחושה כי הן לקחו חלק משמעותי בהטמעת הקוד האתי בגנים שלהן, השפיעו על הדרך בה הדברים נעשו והובילו לתהליך גמיש בהתאם לצרכי הגן. במחשבה עתידית הן היו רוצות כי שיתוף הפעולה עם סמינר הקיבוצים יוביל להרחבת הלמידה הפרקטית על אפשרויות יישום נושא האתיקה בשגרת חיי הגן, ובעיקר להדרכה וסיוע לגבי דרכים להטמעת השיח האתי גם בקרב ההורים. בקשה זו הולמת את הדיווח שלהן על שילוב בינוני בלבד של נושא האתיקה בגן בהיבט של שיח עם ההורים על נושאים הקשורים לסוגיות אתיות. ניכר כי הן זקוקות לסיוע בהנגשת הנושא להורים ובהתמודדות מולם בסיטואציות המערבות סוגיות אתיות.

הן הגננות והן הסטודנטיות חשות כי יוזמת הקוד האתי חשובה מאד לשותפות אקדמיה- שדה ובאופן ספציפי יותר ליצירת מרחב של עבודה משותפת של סטודנטיות לגיל הרך עם גננות. כאמור, הגננות שבעות רצון במידה רבה מאד משותפות זו. באשר לסטודנטיות, לצד הערכתן את חשיבות השותפות, הן ציינו כי היה מאתגר עבורן להעביר הכוונה והדרכה לגננות- הן הרגישו כי היה מורכב עבורן, כחסרות ניסיון בעבודה, להנחות/ ללמד גננות בעלות ותק וניסיון. יתכן כי אמירתן כי כדאי להשקיע יותר בלמידה של פרחי הגננות על אתיקה מאשר בהכשרתן של גננות ותיקות בנושא, אשר נגעה לחשיבותו של קורס חובה בנושא, נובעת בחלקה גם מחוסר ביטחון זה.

לבסוף, מעבר לתחושות החיוביות של הסטודנטיות לגבי ההשתתפות ביוזמה מהלמידה והכלים שרכשו מהשותפות עם הגננות, הן חשות כי השתתפות זו הייתה חשובה עבורן גם בהיבטים הקשורים ללמידה באקדמיה. מהממצאים עלה כי הן מרגישות שההשתתפות ביוזמה חשובה במידה רבה גם ליצירת מרחב עבודה משותף של סטודנטים עם מרצים, לתהליך של למידה "אחרת" (קרי, חדשנית יותר) ולשינוי כללי בתפיסת המכללה את הסטודנטים כבעלי אמירה בתהליכים של למידה ועשייה.

מתוך הממצאים עולות ההמלצות הבאות:

1. בניית קורס חובה ייעודי על אתיקה בגני ילדים לכלל הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך בכל הנתבים; קורס אשר יתמקד בלמידה על מהי אתיקה בגני ילדים, על הקוד האתי ומרכיביו ועל דילמות אתיות שהסטודנטיות פוגשות בימי ההתנסות ובתוך כך זיהוי של הדילמות והתמודדות איתן. מומלץ כי קורס זה יינתן בשנת הלימודים הראשונה.
2. המשך קיומו של קורס בחירה בנושא הקוד האתי בתכנית הלימודים, אשר יהיה מיועד לסטודנטיות אשר רוצות להרחיב ולהעמיק את הידע שלהן בנושא בעקבות מה שילמדו בקורס החובה; קורס אשר יהיה בעל דגש יישומי ויתמקד ברכישת כלים לעבודה אתית בגן הילדים, בבניית תוצרים עבור הגן ובהטמעת כלים ותוצרים אלו בעשייה בגן. במידה וימשך שיתוף הפעולה בין הסטודנטיות לגננות ברמת השרון מומלץ לחשוב על דרכים להגברת תחושת הביטחון של הסטודנטיות לעבודה עם הגננות במסגרת קורס זה.
3. המשך ליווי הגננות בתהליך הטמעת הקוד האתי בגנים הדומה לתהליך הקיים עם דגש על שני ההיבטים הבאים:

- א. דגש על מתן כלים פרקטיים נוספים תוך התייחסות רחבה לאפשרויות הטמעת הקוד האתי בשגרת חיי הגן. כחלק מליווי זה ולאור ההטרוגניות בין הגננות בשילוב האביזרים בגן, מומלץ לסייע להן בחשיבה על מגוון האפשרויות של שימוש באמצעים המוחשיים השונים (הבובות, משחק הקופסא ואמצעים נוספים אשר חלקם נבנים בימים אלו) בשגרת היומיום בגן.
- ב. הדרכה וליווי בהטמעת הקוד האתי בקרב ההורים- סיוע לגננות בדרכים בהנגשת הנושא להורים ובהתמודדות מולם בסיטואציות המערבות סוגיות אתיות.

נספח 1: שאלון לגננות

שלום רב, שאלון זה עוסק ביוזמת הקוד האתי אליה את שותפה כגננת ברמת השרון. נודה לך מאוד אם תוכלי להקדיש מספר דקות מזמנך למילוי השאלון. השאלון אנונימי ונועד לצורכי מחקר בלבד.

תודה רבה, צוות המחקר

1. באיזה גן את גננת? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת): (1) טרום טרום חובה (2) טרום טרום חובה

+ טרום חובה (3) טרום חובה (4) טרום חובה + חובה (5) חובה (6)

2. מהו וותק העבודה שלך כגננת? _____

3. באיזו מידה לדעתך הטמעה של נושא האתיקה בעבודת צוות הגן עשויה לתרום להיבטים הבאים:

מסכים/ה במידה:	רבה מאוד	רבה	בינונית	מועטה	מועטה מאוד
1. תפקודה של הגננת	5	4	3	2	1
2. איכות ההוראה בגיל הרך	5	4	3	2	1
3. פיתוח נורמות עבודה של צוות הגן	5	4	3	2	1
4. שיפור מערכת היחסים של צוות הגן	5	4	3	2	1
5. אמונו של הציבור כלפי הגננות	5	4	3	2	1
6. הערכה למקצוע ההוראה בגן מן הציבור	5	4	3	2	1
7. כבוד כלפי הגננות מן הציבור	5	4	3	2	1
8. יכולת העמידה של הגננת מול לחץ של הורים	5	4	3	2	1
9. תחושת הבטחון המקצועי של הגננת	5	4	3	2	1
10. מעמדה של הגננת בעיני ההורים	5	4	3	2	1

מסכים/ה במידה :	רבה מאוד	רבה	בינונית	מועטה	מועטה מאוד
11. יוקרת מקצוע הגנת	5	4	3	2	1
12. יכולתה של הגנת לקבל החלטות בשגרה	5	4	3	2	1
13. אמונם של ההורים כלפי הגנת	5	4	3	2	1
14. יכולת הצוות לפתור קונפליקטים בין הילדים בגן	5	4	3	2	1
15. שיפור יכולת קבלת ההחלטות של הילדים בגן	5	4	3	2	1
16. שיפור האקלים החברתי בגן	5	4	3	2	1
17. שיפור יכולות הוויסות העצמי של הילדים בגן	5	4	3	2	1
18. שיפור התקשורת הבינאישית של הילדים בגן בינם לבין עצמם	5	4	3	2	1
19. שיפור התקשורת הבינאישית של הילדים בגן בינם לבין הגנת	5	4	3	2	1
20. שיפור המודעות החברתית של הילדים בגן (קבלת האחר, אמפתיה וכד')	5	4	3	2	1

4. באיזו מידה לדעתך חשוב שנושא האתיקה יקבל מקום משמעותי בעבודת הגנת בגן הילדים (יחסית לנושאים אחרים)?

1. במידה מועטה מאוד 2. במידה מועטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

5. אנא דרגי את מידת החשיבות בעיניך של ההיבטים הבאים הקשורים לפעילות ביוזמת הקוד האתי :

מדת החשיבות:	חשוב מאד	חשוב	חשוב במידה בינונית	מעט חשוב	כלל לא חשוב
1. עבודה משותפת של סטודנטיות/ים לגיל הרך עם גננות	5	4	3	2	1
2. הפקת תוצרים לגני הילדים ולעבודת הצוות	5	4	3	2	1
3 שותפות של אקדמיה- שדה	5	4	3	2	1
4. למידה על אתיקה בעבודה בגן	5	4	3	2	1
5. יצירת שיח על אתיקה בגני הילדים	5	4	3	2	1
6 קבלת כלים (עבורי כגננת) לעבודה אתית בגן	5	4	3	2	1
7. הפיכת הגננות לסוכנות שינוי של תהליכים חברתיים בשדה	5	4	3	2	1

6. במידה והזדמן לך לשלב את נושא האתיקה בגן, אנא צייני באילו היבטים זה בא לידי ביטוי?

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מעטה	כלל לא	
5	4	3	2	1	
1. שימוש במשחק "ארבע בשורה"	5	4	3	2	1
2. שימוש בבובות קודי ואתי	5	4	3	2	1
3. שיח עם הסייעת על נושאים הקשורים לאתיקה/לסוגיות אתיות	5	4	3	2	1
4. שיח עם ההורים על נושאים הקשורים לאתיקה/ לסוגיות אתיות	5	4	3	2	1

1	2	3	4	5	5. שימוש במרחב/ים בגן המיועדים לשיח על סוגיות אתיות
1	2	3	4	5	6. הטמעת שפה אתית משותפת בגן

במידה וקיימות דרכים נוספים בהן את מטמיעה את נושא האתיקה בגן, אנא פרטי:

8. באיזו מידה את תופסת את עצמך כמסוגלת לפעול כגננת בנושאים הבאים: (שימי לב השאלה היא על תחושת היכולת שלך לפעול בנושא ולא על החשיבות שאת מייחסת לו או על פעילותך בפועל)

מידת החשיבות:	במידה רבה מאד				בכלל לא
1	2	3	4	5	1. לשמור על שיוויון בין ילדי הגן
1	2	3	4	5	2. לשמור על זכויות הילדים בגן
1	2	3	4	5	3. לקבל החלטות על פי שיקולי טובת הילד
1	2	3	4	5	4. להתייחס לרב תרבותיות של ילדי הגן
1	2	3	4	5	5. ליצור סביבה בטוחה פיזית לילדי הגן
1	2	3	4	5	6. ליצור סביבה בטוחה רגשית לילדי הגן
1	2	3	4	5	7. להתחייב ללמידה מתמדת שלי כגננת
1	2	3	4	5	8. לעבוד בשיתוף פעולה עם צוות הגן
1	2	3	4	5	9. ליצור שיח פתוח ומכבד בין אנשי הצוות בגן
1	2	3	4	5	10. לתת מקום לביטוי אישי מיטבי לחברי הצוות בגן

מידת החשיבות :					במידה רבה מאד				בכלל לא
1	2	3	4	5	11. להתייחס לרב תרבותיות של צוות הגן				
1	2	3	4	5	12. ליצור תקשורת מיטיבה עם הורי הגן				
1	2	3	4	5	13. לעבוד בשקיפות כלפי ההורים בגן				
1	2	3	4	5	14. לעבוד בשיתוף פעולה עם הורי הגן				
1	2	3	4	5	15. להפוך את הגן לחלק בלתי נפרד מהקהילה בה הוא ממוקם				
1	2	3	4	5	16. ליצור חיבור עם הקהילה המקומית על ארגוניה				
1	2	3	4	5	17. לשמור על פרטיותם וסודיותם של כלל באי הגן				

9. באיזו מידה, באופן כללי, את שבעת רצון משיתוף הפעולה עם המחלקה לגיל הרך מסמינר הקיבוצים ביוזמת הקוד האתי?

1. במידה מועטה מאוד 2. במידה מועטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

10. אנא רשמי שלוש תובנות מרכזיות שעולות בך בעקבות הפעילות שלך ביוזמת הקוד האתי (על התהליך שעברת/ על היוזמה/ חוזקות/ חולשות)

11. אילו כלים נוספים היית רוצה לקבל משיתוף הפעולה עם סמינר הקיבוצים?

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נספח 2: שאלון לסטודנטיות המשתתפות ביוזמת הקוד האתי

שלום רב, שאלון זה עוסק ביוזמת הקוד האתי בה היית שותפה השנה/ בשנה שעברה. נודה לך מאוד אם תוכלי להקדיש מספר דקות מזמנך למילוי השאלון. השאלון אנונימי ונועד לצורכי מחקר בלבד.

תודה רבה, צוות המחקר

1. מסלול לימודים במכללה: 1. גיל רך דיאלוגי 2. גיל רך יצירתי 3. גיל רך חינוך מיוחד 4. גיל רך הסבת אקדמאים

2. שנת לימודים במכללה: 1. שנה ב' 2. שנה ג' 3. סיימתי את לימודי במכללה 4. אחר:

3. האם זו: 1. השנה הראשונה שלי כפעילה ביוזמת הקוד האתי 2. השנה השנייה שלי כפעילה ביוזמת הקוד האתי 3. אני כבר לא פעילה ביוזמת הקוד האתי 4. אחר

4. האם בשנה הנוכחית את עובדת כגנן/ת בגן הילדים: 1. כן, 2. לא

במידה ואת עובדת כגננת:

5. באיזו מידה הזדמן לך עד כה לשלב עבודה בנושא אתיקה עם הילדים בגן?

1. כלל לא, 2. במידה מעטה, 3. במידה בינונית, 4. במידה רבה, 5. במידה רבה מאד

6. באיזו מידה הזדמן לך עד כה להשתמש במשחק "ארבע בשורה" או בבובות בגן?

1. כלל לא, 2. במידה מעטה, 3. במידה בינונית, 4. במידה רבה, 5. במידה רבה מאד

7. באיזו מידה הזדמן לך עד כה לקיים עם צוות הגן שיח בנושאים של אתיקה?

1. במידה מעטה מאד, 2. במידה מעטה, 3. במידה בינונית, 4. במידה רבה, 5. במידה רבה מאד

8. השאלות הבאות עוסקות בהשתתפותך ביוזמת הקוד האתי אנא דרגי את מידת הסכמתך עם

ההיגדים הבאים:

מסכימה מאד לא				מסכימה מאד	
1	2	3	4	5	1. הקורס בנושא האתיקה בגני הילדים חשף אותי לידע חדש/ סוגיות חדשות
1	2	3	4	5	2. בעקבות הפעילות שלי בנושא אתיקה בגני הילדים יש לי כוונה להקדיש זמן כגננת לנושא האתיקה בגן
1	2	3	4	5	3. במהלך ההשתתפות ביוזמה רכשתי כלים ישומיים לעבודה בגן בנושא אתיקה
1	2	3	4	5	4. הייתי רוצה להעמיק ולהרחיב את הידע שלי בנושא אתיקה בגני ילדים
1	2	3	4	5	5. אני מרגישה שבאופן כללי, במהלך הלימודים שלי במחלקה לגיל הרך היו מספיק שיעורים בנושא אתיקה בגני הילדים
1	2	3	4	5	6. אני מכירה את הקוד האתי לגננות שגובש במחלקה לגיל הרך
1	2	3	4	5	7. אני חושבת שצריך להיות קורס חובה בנושא אתיקה במסגרת לימודים במחלקה לגיל הרך

9. אנא דרגי את מידת החשיבות בעינייך של ההיבטים הבאים הקשורים לפעילות ביוזמת הקוד

האתי :

מדת החשיבות :	חשוב מאד	חשוב	חשוב במידה בינונית	מעט חשוב	כלל לא חשוב
1. עבודה משותפת של סטודנטיות/ים עם מרצים/ות	5	4	3	2	1
2. תהליך של "למידה אחרת"	5	4	3	2	1
3. הפקת תוצרים לגני הילדים ולעבודת הצוות	5	4	3	2	1
4. שותפות של אקדמיה- שדה	5	4	3	2	1
5. עבודה משותפת של סטודנטיות/ים עם גננות	5	4	3	2	1
6. למידה על אתיקה בעבודה בגן	5	4	3	2	1
7. יצירת שיח על אתיקה	5	4	3	2	1
8. שינוי בתפיסת המכללה את הסטודנטים כבעלי אמירה בתהליכי למידה/ עשייה	5	4	3	2	1
9. סטודנטיות/ים כסוכני שינוי בשדה של תהליכים חברתיים	5	4	3	2	1

10. באיזו מידה לדעתך חשוב שנושא האתיקה יקבל מקום משמעותי בעבודת הגננת בגן הילדים (יחסית לנושאים אחרים)?

1. במידה מועטה מאוד 2. במידה מועטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

11. באיזו מידה לדעתך הטמעה של נושא האתיקה בעבודת צוות הגן עשויה לתרום להיבטים הבאים :

מועטה מאוד	מועטה	בינונית	רבה	רבה מאוד	מסכים/ה במידה :
1	2	3	4	5	1. תפקודה של הגנת
1	2	3	4	5	2. איכות ההוראה בגיל הרך
1	2	3	4	5	3. פיתוח נורמות עבודה של צוות הגן
1	2	3	4	5	4. שיפור מערכת היחסים של צוות הגן
1	2	3	4	5	5. אמונו של הציבור כלפי הגנת
1	2	3	4	5	6. הערכה למקצוע ההוראה בגן מן הציבור
1	2	3	4	5	7. כבוד כלפי הגנת מן הציבור
1	2	3	4	5	8. יכולת העמידה של הגנת מול לחץ של הורים
1	2	3	4	5	9. תחושת הבטחון המקצועי של הגנת
1	2	3	4	5	10. מעמדה של הגנת בעיני ההורים
1	2	3	4	5	11. יוקרת מקצוע הגנת
1	2	3	4	5	12. יכולתה של הגנת לקבל החלטות בשגרה
1	2	3	4	5	13. אמונם של ההורים כלפי הגנת
1	2	3	4	5	14. יכולת הצוות לפתור קונפליקטים בין הילדים בגן
1	2	3	4	5	15. שיפור יכולת קבלת ההחלטות של הילדים בגן
1	2	3	4	5	16. שיפור האקלים החברתי בגן
1	2	3	4	5	17. שיפור יכולות הוויסות העצמי של הילדים בגן
1	2	3	4	5	18. שיפור התקשורת הבינאישית של הילדים בגן בינם לבין עצמם

מסכים/ה במידה :					רבה מאוד	רבה	בינונית	מועטה	מועטה מאוד
1	2	3	4	5	19. שיפור התקשורת הבינאישית של הילדים בגן בינם לבין הגנת				
1	2	3	4	5	20. שיפור המודעות החברתית של הילדים בגן (קבלת האחר, אמפתיה וכד')				

12. באיזו מידה את תופסת את עצמך כמסוגלת לפעול כגנת בנושאים הבאים : (שימי לב השאלה היא על תחושת היכולת שלך לפעול בנושא ולא על החשיבות שאת מייחסת לו)

בכלל לא				במידה רבה מאד	
1	2	3	4	5	1. לשמור על שיוויון בין ילדי הגן (א)
1	2	3	4	5	2. ליצור תקשורת מיטיבה עם הורי הגן
1	2	3	4	5	3. ליצור סביבה בטוחה פיזית לילדי הגן
1	2	3	4	5	4. לשמור על זכויות הילדים בגן
1	2	3	4	5	5. לעבוד בשיתוף פעולה עם צוות הגן
1	2	3	4	5	6. לקבל החלטות על פי שיקולי טובת הילד
1	2	3	4	5	7. ליצור חיבור עם הקהילה המקומית על ארגוניה
1	2	3	4	5	8. ליצור שיח פתוח ומכבד בין אנשי הצוות בגן
1	2	3	4	5	9. להתייחס לרב תרבותיות של ילדי הגן
1	2	3	4	5	10. לעבוד בשקיפות כלפי ההורים בגן

בכלל לא				במידה רבה מאד	
1	2	3	4	5	11. לתת מקום לביטוי אישי מיטבי לחברי הצוות בגן
1	2	3	4	5	12. ליצור סביבה בטוחה רגשית לילדי הגן
1	2	3	4	5	13. להתחייב ללמידה מתמדת שלי כגננת
1	2	3	4	5	14. להתייחס לרב תרבותיות של צוות הגן
1	2	3	4	5	15. לעבוד בשיתוף פעולה עם הורי הגן
1	2	3	4	5	16. להפוך את הגן לחלק בלתי נפרד מהקהילה בה הוא ממוקם
1	2	3	4	5	17. לשמור על פרטיותם וסודיותם של כלל באי הגן

13. אנא רשמי שלוש תובנות מרכזיות שעולות בך בעקבות הפעילות שלך ביוזמת הקוד האתי (על התהליך שעברת/ על היוזמה/ חוזקות/ חולשות)

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נספח 3: שאלון לכלל הסטודנטיות במחלקה לגיל הרך (שנתונים ב'-ג')

שלוש רב, שאלון זה עוסק בנושא אתיקה בגן הילדים. נודה לך מאוד אם תוכלי להקדיש מספר דקות מזמנך למילוי השאלון. השאלון אנונימי ונועד לצורכי מחקר בלבד.

שימי לב -אם את פעילה או היית פעילה בשנה שעברה ביוזמת הקוד האתי אין צורך לענות על שאלון זה כי ישלח אלייך במייל שאלון נפרד

תודה רבה, צוות המחקר

1. מסלול לימודים במכללה: 1. גיל רך דיאלוגי 2. גיל רך יצירתי 3. גיל רך חינוך מיוחד

4. גיל רך הסבת אקדמאים

2. שנת לימודים: 1. שנה ב' 2. שנה ג'

3. האם את פעילה או היית פעילה בשנה שעברה ביוזמת הקוד האתי? 1. לא 2. כן

במידה ואת פעילה/ היית פעילה אין צורך לענות על שאלון זה. שאלון אחר ישלח אלייך בהמשך.

4. השאלות הבאות עוסקות בלמידה על אתיקה בגני הילדים במסגרת המחלקה לגיל הרך. אנא דרגי את מידת הסכמתך עם ההיגדים הבאים:

מסכימה במידה רבה מאד				כלל לא מסכימה	
5	4	3	2	1	השיעורים בנושא האתיקה בגני הילדים חשפו אותי לידע חדש/ סוגיות חדשות
5	4	3	2	1	בעקבות השיעורים בנושא האתיקה בגני הילדים יש לי כוונה להקדיש זמן כגננת לנושא האתיקה בגן
5	4	3	2	1	במהלך הלימודים עד כה רכשתי כלים ישומיים לעבודה בגן בנושא אתיקה

מסכימה במידה רבה מאד				כלל לא מסכימה	
5	4	3	2	1	הייתי רוצה להעמיק ולהרחיב את הידע שלי בנושא אתיקה בגני ילדים
5	4	3	2	1	אני מרגישה שבמהלך הלימודים שלי במחלקה יש מספיק שיעורים בנושא אתיקה בגני הילדים
5	4	3	2	1	אני מכירה את הקוד האתי לגננות שגובש במחלקה לגיל הרך
5	4	3	2	1	אני חושבת שצריך להיות קורס חובה בנושא אתיקה במסגרת לימודים במחלקה לגיל הרך

השאלות הבאות עוסקות בעבודה אתית בגן הילדים

5. באיזו מידה לדעתך חשוב שנושא האתיקה יקבל מקום משמעותי בעבודת הגננת בגן הילדים (יחסית לנושאים אחרים)?

1. במידה מעטה מאוד 2. במידה מעטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

6. באיזו מידה לדעתך הטמעה של נושא האתיקה בעבודת צוות הגן עשויה לתרום להיבטים הבאים :

רבה מאד	רבה	בינונית	מעטה	מעטה מאד	
5	4	3	2	1	תפקודה של הגננת

5	4	3	2	1	איכות ההוראה בגיל הרך
5	4	3	2	1	פיתוח נורמות עבודה של צוות הגן
5	4	3	2	1	שיפור מערכת היחסים של צוות הגן
5	4	3	2	1	אמונו של הציבור כלפי הגננות
5	4	3	2	1	הערכה למקצוע ההוראה בגן מן הציבור
5	4	3	2	1	כבוד כלפי הגננות מן הציבור
5	4	3	2	1	יכולת העמידה של הגננת מול לחץ של הורים
5	4	3	2	1	תחושת הביטחון המקצועי של הגננת
5	4	3	2	1	מעמדה של הגננת בעיני ההורים
5	4	3	2	1	יוקרת מקצוע הגננת
5	4	3	2	1	יכולתה של הגננת לקבל החלטות בשגרה
5	4	3	2	1	אמונם של ההורים כלפי הגננת
5	4	3	2	1	יכולת הצוות לפתור קונפליקטים בין הילדים בגן
5	4	3	2	1	שיפור יכולת קבלת ההחלטות של הילדים בגן
5	4	3	2	1	שיפור האקלים החברתי בגן
5	4	3	2	1	שיפור יכולות הוויסות העצמי של הילדים בגן
5	4	3	2	1	שיפור התקשורת הבינאישית של הילדים בגן בינם לבין עצמם
5	4	3	2	1	שיפור התקשורת הבינאישית של הילדים בגן בינם לבין הגננת

5	4	3	2	1	שיפור המודעות החברתית של הילדים בגן (קבלת האחר, אמפתיה וכד')
---	---	---	---	---	--

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

